

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาพื้นถิ่นและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนบ้านนาบง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาสรุปรวมนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ตอนที่ ๑ แนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์
- ตอนที่ ๒ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้าน
- ตอนที่ ๓ แนวคิดและทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน
- ตอนที่ ๔ ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)
- ตอนที่ ๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ ๑ แนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์

๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสร้างสรรค์

พระราชบัญญัติกองทุนพัฒนาสื่อสร้างสรรค์และปลอดภัย พ.ศ.๒๕๕๘ (๒๕๕๘ :๓๐) ให้ความหมายของ “สื่อ” หมายความว่า สิ่งที่ทำให้ปรากฏด้วยตัวอักษร เครื่องหมายภาพ หรือเสียง ไม่ว่าจะจัดทำในรูปของเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพเขียน ภาพพิมพ์ภาพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมายรูปถ่าย ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ การแสดงข้อมูลคอมพิวเตอร์ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือจัดทำในรูปแบบอื่นใด และให้ความหมายของ “สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์” ว่าหมายถึง สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนสามัคคี สามารถใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นสุข

สื่อแบ่งตามประสบการณ์การเรียนรู้

เอดการ์ เดล (Edgar Dale, ๑๙๖๙ : ๑๐๗) จำแนกสื่อการสอนตามประสบการณ์ที่ได้รับ โดยเขาเชื่อว่าประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมจะทำให้เกิดการเรียนรู้แตกต่างกับประสบการณ์ที่เป็นนามธรรมดังนั้นจึงจำแนกสื่อการสอนโดยยึดประสบการณ์เป็นหลักเรียงตามลำดับจากประสบการณ์ที่ง่ายไปยาก ๑๐ ชั้น เรียกว่า กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience)

ขั้นที่ ๑ ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย (Direct Purposeful Experience) ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย ประสบการณ์ขั้นนี้ เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาทั้งปวง เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับมาจากความเป็นจริงและด้วยตัวเองโดยตรง ผู้รับประสบการณ์นี้จะได้

เห็น ได้จับได้ทำ ได้รู้สึก และได้ตกลงใจจากของจริง ดังนั้นสื่อการสอนที่ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ในขั้นนี้ก็คือของจริงหรือความเป็นจริงในชีวิตของคนเรานั้นเอง

ขั้นที่ ๒ ประสบการณ์จำลอง (Contrived Simulation Experience) ประสบการณ์จำลอง เป็นที่ยอมรับกันว่าศาสตร์ต่าง ๆ ในโลกมีมากกว่าที่จะเรียนรู้ได้หมดสิ้นจากประสบการณ์ตรงในชีวิต บางกรณีก็อยู่ในอดีต หรือซบซ้อนเร้นลับหรือเป็นอันตรายไม่สะดวกต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จึงมีการจำลองสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมาเพื่อการศึกษาของจำลองบางอย่างอาจจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าและสะดวกกว่า

ขั้นที่ ๓ ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experience) ประสบการณ์นาฏการ ประสบการณ์ต่าง ๆ ของคนเรานั้นมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราไม่สามารถประสบได้ด้วยตนเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีต เรื่องราวในวรรณคดีการเรียนในเรื่องที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ หรือเรื่องธรรมชาติที่เป็นนามธรรม การแสดงละครจะช่วยให้เราได้เข้าไปใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ฉาก เครื่องแต่งตัวเครื่องมือหุ่นต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การสาธิต (Demonstration) การสาธิต คือ การอธิบายถึงข้อเท็จจริงหรือแบ่งความคิด ผู้ฟังแลเห็นไปด้วยเช่น ครูวิทยาศาสตร์เตรียมก๊าซออกซิเจนให้นักเรียนดู ก็เป็นการสาธิต การสาธิตก็เหมือนกับนาฏการ หรือการศึกษานอกสถานที่ เราถือเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่ง ซึ่งในการสาธิตนี้อาจรวมเอาสิ่งของที่ใช้ประกอบหลายอย่าง นับตั้งแต่ของจริงไปจนถึงตัวหนังสือหรือคำพูดเข้าไว้ด้วย แต่เราไม่เพ่งเล็งถึงสิ่งเหล่านี้ เราจะให้ความสำคัญกับกระบวนการทั้งหมดที่ผู้เรียนจะต้องเฝ้าสังเกตอยู่โดยตลอด

ขั้นที่ ๕ การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) การศึกษานอกสถานที่ การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนจากแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงภายนอกห้องเรียน ดังนั้นการศึกษานอกสถานที่จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นสื่อกลางให้นักเรียนได้เรียนจากของจริง

ขั้นที่ ๖ นิทรรศการ (Exhibition) นิทรรศการมีความหมายที่กว้างขวาง เพราะหมายถึงการจัดแสดงสิ่งต่างๆ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม ดังนั้นนิทรรศการจึงเป็นการรวมสื่อต่าง ๆ มากมายหลายชนิดการจัดนิทรรศการที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัด จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดสร้างสรรค์มีส่วนร่วม และได้รับข้อมูลย้อนกลับด้วยตนเอง

ขั้นที่ ๗ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ (Motion Picture and Television) โทรทัศน์เป็นสื่อการสอนที่มีบทบาทมาก เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียงในเวลาเดียวกัน และยังสามารถแพร่และถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วยนอกจากนั้นโทรทัศน์ยังมีหลายรูปแบบ เช่น โทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งโรงเรียนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีโทรทัศน์วงจรปิดที่เอื้อ

ประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างกว้างขวาง ภาพยนตร์เป็นสื่อที่จำลองเหตุการณ์มาให้ผู้ชมหรือผู้เรียนได้ดู และได้ฟังอย่างใกล้ชิดเคียงกับความจริง แต่ไม่สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ ถึงอย่างไรก็ตามภาพยนตร์ก็ยังนับว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทมากในการเรียนการสอนเช่นเดียวกับโทรทัศน์

ขั้นที่ ๘ การบันทึกเสียง วิทย์ และภาพนิ่ง (Recording, Radio and Picture) ภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และวิทย์ ภาพนิ่ง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาดซึ่งมีทั้งภาพทึบแสงและโปร่งแสง ภาพทึบแสง คือ รูปถ่าย ภาพวาด หรือภาพในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ส่วนภาพนิ่งโปร่งใสหมายถึงสไลด์ फिल्मสตริป ภาพโปร่งใสที่ใช้กับเครื่องฉายวัสดุโปร่งใส เป็นต้น ภาพนิ่งสามารถจำลองความเป็นจริงมาให้เราศึกษาบนจอได้ การบันทึกเสียง ได้แก่ แผ่นเสียงและเครื่องเล่นแผ่นเสียง เทปและเครื่องบันทึกเสียง และเครื่องขยายเสียงตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเสียงซึ่งนอกจากจะสามารถนำมาใช้อย่างอิสระในการเรียนการสอนด้วยแล้ว ยังใช้กับรายการวิทยุและกิจกรรมการศึกษาอื่น ๆ ได้ด้วย ส่วนวิทยุนี้ยอมรับกันแล้วว่าช่วยการศึกษาและการเรียนการสอนได้มากซึ่งไม่จำกัดอยู่แต่เพียงวิทยุโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงวิทยุทั่วไปอีกด้วย

ขั้นที่ ๙ ทศนสัญลักษณ์ (Visual Symbol) ทศนสัญลักษณ์ สื่อการสอนประเภททศนสัญลักษณ์นี้มีมากมายหลายชนิดเช่น แผนภูมิ แผนภาพ แผนที่ แผนที่ แผนผัง ภาพโฆษณา การ์ตูน เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์สำหรับถ่ายทอดความหมายให้เข้าใจได้รวดเร็วขึ้นขั้นที่ ๑๐ วจนสัญลักษณ์ (Verbal Symbol) วจนสัญลักษณ์ สื่อขั้นนี้เป็นสื่อที่จัดว่า เป็นขั้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ซึ่งได้แก่ตัวหนังสือหรืออักษร สัญลักษณ์ทางคำพูดที่เป็นเสียงพูด ความเป็นรูปธรรมของสื่อประเภทนี้จะไม่คงเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ดี ถึงแม้สื่อประเภทนี้จะมีลักษณะที่เป็นนามธรรมที่สุดก็ตามเราก็ใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทนี้มาก เพราะต้องใช้ในการสื่อความหมายอยู่ตลอดเวลา

๑.๒ แนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์

แนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์หมายถึง เครื่องมือหรือตัวกลางที่ใช้ในการนำข่าวสาร เรื่องราว จากองค์กรหรือหน่วยงานไปสู่ประชาชน สื่ออาจจำแนกได้หลายประเภทหลายหลักเกณฑ์แต่การกำหนดประเภทของสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ จะต้องคำนึงถึงลักษณะที่เป็นรูปธรรม ลักษณะที่พัฒนาได้ประโยชน์ในปัจจุบัน และ ศักยภาพเพื่ออนาคต

ประเภทของสื่อที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์

โดยทั่วไปมีการแบ่งประเภทของสื่อกันไว้หลายประเภท และหลายหลักเกณฑ์(criteria)ได้ประมวลสรุปไว้ดังนี้

๑) แบ่งตามวิวัฒนาการได้แก่

- สื่อประเพณี (traditional media)
- สื่อมวลชน (mass media)

- สื่อเฉพาะกิจ(specialized media) ๘

๒) แบ่งตามบทบาทหน้าที่ทางสังคม ได้แก่

- สื่อข่าวสาร(information media)
- สื่อการศึกษา (education media)
- สื่อบันเทิง (entertainment media)

๓) แบ่งตามประสาทที่ใช้ในการรับสารได้แก่

- สื่อโสต (audio media)
- สื่อทัศน์ (visual media)
- สื่อโสตทัศน์ (audio-visual media)

๔) แบ่งตามบทบาทหน้าที่ทางเทคนิค(technical functions)ได้แก่

- สื่อถ่ายทอดสาร transmission media)
- สื่อบันทึกสาร (record media)

๕) แบ่งตามเครื่องนารหัส สารได้แก่

- สื่อสิ่งพิมพ์(print media)
- สื่ออิเล็กทรอนิกส์(electronic media)
- สื่อบันเทิงเสียงหรือภาพ (film or tape)

สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

- ๑) สื่อประชาสัมพันธ์ที่ควบคุมได้ (Controllable Media) ได้แก่
  - สื่อสิ่งพิมพ์(Print Media) - สื่อบุคคล (Personal Media)
  - สื่อโสตทัศน์ (Audio-visual Media)
  - สื่อกิจกรรมต่าง ๆ (Activity Media)
- ๒) สื่อประชาสัมพันธ์ที่ควบคุมไม่ได้ (Uncontrollable Media)
  - สื่อมวลชน (Mass Media)

ความสำคัญของสื่อที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ คือ

- ๑) เพื่อการถ่ายทอดหรือบอกข่าวสารให้แก่ประชาชนได้รับทราบ
- ๒) เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง
- ๓) เพื่อเป็นการสร้างความนิยมและภาพพจน์ที่ดีขององค์กร

ลักษณะของสื่อประชาสัมพันธ์แต่ละประเภท

สื่อสิ่งพิมพ์(Print Media)

สื่อประเภทสิ่งพิมพ์(The Printed Words)

- สื่อเพื่อการสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน (House or Home Journal) เป็นหนังสือวารสารสิ่งพิมพ์ที่ใช้สื่อสัมพันธ์ในหน่วยงานให้รู้หรือเข้าใจและแจกจ่ายกันเฉพาะภายในหน่วยงาน

- สื่อสัมพันธ์ภายนอกหน่วยงาน (External Publication) เป็นวารสารสิ่งพิมพ์ที่ใช้เพื่อสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานกับบุคคลภายนอกหน่วยงาน จัดทำรูปเล่ม ประณีต ใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา เป็นทางการการระมัดระวังมากกว่าหนังสือสัมพันธ์ภายใน

- สื่อสัมพันธ์แบบผสม (Combination) เป็นการจัดทำ สิ่งพิมพ์สื่อสัมพันธ์ในลักษณะผสมใช้อ่านได้ทั้งคนภายในและภายนอกหน่วยงานในเล่มเดียวกัน

การเตรียมสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์(Preparation for Publication)ก่อนจะทำสิ่งพิมพ์ควรมีการวางแผนให้เรียบร้อย การวางแผนที่ดีต้องคำนึงถึงสิ่ง ๓ สิ่งด้วยกัน คือ วัตถุประสงค์ (Purpose)ผู้อ่าน (Reader)และรูปแบบ (Format) ดังนี้รวมกัน

๑) วัตถุประสงค์(Purpose)ก่อนที่จะทำหนังสือควรที่จะวางวัตถุประสงค์อย่างรอบคอบ เขียนวัตถุประสงค์และให้ผู้อ่านมีอำนาจอนุมัติและทำงานให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๒) ผู้อ่าน (Reader) งานสำคัญอันดับแรกคือ ทำงานให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้และงานนั้นจะเป็นจริงได้ต้องคำนึงถึงผู้อ่านเป็นหลัก ผู้อ่านจะเป็นผู้ตัดสินผลงาน ถ้าเขารู้สึก ซาบซึ้งกับหนังสือก็ประสบความสำเร็จแต่ถ้าเขาไม่อ่านหนังสือเขาก็จะไม่ซาบซึ้ง ดังนั้นเราต้องตอบให้ได้ว่านิสัยในการอ่านหนังสือของเขาเป็นอย่างไร ตัวอย่างประเภทไหนที่จะ ดึงดูดความสนใจของเขา จะวางเค้าโครงเรื่องอย่างไรจึงจะเอาชนะใจเขาได้ ควรจะเป็น ส่วนไหน เป็นต้น

๓) รูปแบบ (Format) มีสิ่งพิมพ์ที่ไม่คำนึงถึงผู้อ่าน แล้วก็ไม่ยากที่จะวางรูปแบบ ควรกำหนดขนาดของหน้า จำนวนหน้า รูปภาพ มีการ์ตูนหรือไม่และอื่นๆ อีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการ กำหนดรูปแบบ คือ หากจุลสารที่มีวัตถุประสงค์เหมือนกัน และกลุ่มผู้อ่านเดียวกัน ลองอ่าน และวิเคราะห์ และลองวางรูปแบบ ซึ่งในการวางรูปแบบนั้นควรคำนึงถึงงบประมาณและ เนื้อหาที่จะให้สื่อสิ่งพิมพ์มีลักษณะต่างๆ คือ

หนังสือพิมพ์ (Newspaper) หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์เพราะ หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากและมีระยะเวลากำหนดออกที่แน่นอนเป็นประจำสม่ำเสมอ หนังสือพิมพ์ผิดกับสื่อชนิดอื่นๆ ตรงที่ว่าหนังสือพิมพ์นั้นอาจจะเป็น เครื่องเร่งเร้าก่อให้เกิดประชามติขึ้นในหมู่ประชาชนได้และขณะเดียวกันก็จะส่อประชามติของประชาชนสะท้อนออกมาให้เห็นอีกด้วย เราจึงสามารถกล่าวได้อย่างเต็มปากว่าหนังสือพิมพ์เป็น เครื่องมืออันสำคัญยิ่งในวงการประชาสัมพันธ์หนังสือพิมพ์สามารถเสนอข่าวสาร

เรื่องราวต่างๆ หลายด้านปะปนผสมผสานกัน ไปในฉบับเดียวกัน มีทั้งข่าวสาร เรื่องราว ที่ประชาชน เฉพาะกลุ่ม และประชาชนทั่วไปสนใจเช่น ข่าวการเมืองอาชญากรรม เศรษฐกิจ สังคม กีฬา บ้านเทিং เป็นต้น

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อในการติดต่อ ๒ ท่าง (Two-Way Communication) เพราะเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดเห็นนโยบายการดำเนินงานของกิจการแล้วยังเป็นสื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่มีต่อองค์กรด้วย เช่น การวิจารณ์การปฏิบัติงานหรือนโยบายของรัฐบาลเพื่อองค์กรที่ ถูกวิจารณ์จะได้ปรับปรุงนโยบายให้ดีขึ้น หรือรัฐบาลใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจเพื่อขอความร่วมมือในการปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ยังเป็นสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยใช้เป็นสื่อแถลงนโยบายข้อคิดเห็นทางการเมืองเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ใช้ในการเผยแพร่วัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักของประเทศต่างๆ หรือแนะนำ สถานที่ท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

ข้อดีของหนังสือพิมพ์

- ๑) หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่เสนอข่าวที่น่าสนใจสม่ำเสมอและรวดเร็ว จึงเป็นสื่อที่มวลชน ยอมรับข่าวการเผยแพร่
- ๒) มีความคงทนถาวรกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น เพราะเมื่อผู้อ่านไม่เข้าใจตอนใดก็ย้อนกลับมาอ่านทบทวนใหม่ได้
- ๓) เสนอเรื่องราวข่าวสารหลายประเภท มีทั้งเรื่องราวข่าวสารที่ประชาชนเฉพาะกลุ่ม และ ประชาชนทั่วไป สนใจจึงสามารถเข้าถึงประชาชนได้หลายกลุ่มหลายอาชีพ
- ๔) เสนอข่าวหรือเรื่องราวต่างๆ ครั่งละมากๆ ได้รวมทั้งเสนอข่าวประจำวันทุกวันเป็นประจำ ทำให้ประชาชนสามารถติดตามข่าวสารเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
- ๕) มีภาพถ่ายประกอบช่วยดึงดูดความสนใจและเข้าใจข่าวสารได้ยิ่งขึ้น
- ๖) ราคาถูก หาซื้อได้ง่ายและมีหลายภาษา

ข้อจำกัดของหนังสือพิมพ์

- ๑) ไม่สามารถเข้าถึงผู้อ่านที่อ่านหนังสือไม่ออก หรือผู้สูงอายุที่สายตาไม่ดี
- ๒) หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่ไม่มีสีสันทสวยงาม ไม่มีสิ่งใดสะดุดตาผู้อ่านนอกจากพาดหัวข่าว ซึ่งควรเป็นข้อความที่กะทัดรัด อ่านเข้าใจง่ายและสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องของข่าว
- ๓) มีอายุสั้น ผู้อ่านอ่านครั้งเดียวแล้วจะทิ้งไป ประชาชนไม่นิยมเก็บหนังสือพิมพ์ไว้เป็นเวลานาน
- ๔) มีช่วงอายุที่สั้น เมื่อคนอ่านเพียงครั้งเดียวแล้วก็ผ่านไป เพราะข่าวต่างๆ มีผ่านเข้ามาทุกวัน

- ๕) ผู้อ่านหนังสือพิมพ์จะอ่านเพียงบางเรื่องหรือบางคอลัมน์ที่เขาเกี่ยวข้องกับหรือสนใจเท่านั้น
- ๖) ไม่มีสีสันหรือภาพสีที่สวยงามสะดุดตาชวนอ่าน

นักประชาสัมพันธ์ควรรู้จักผูกพันกับหนังสือพิมพ์และถือว่าการหนังสือพิมพ์สัมพันธ์ เป็นส่วนหนึ่งของงานประชาสัมพันธ์ซึ่งมีข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติดังนี้

๑) ต้องศึกษารวบรวมข้อ มูลต่างๆ เกี่ยวกับวงการหนังสือพิมพ์เช่น นโยบาย จุดมุ่งหมายความต้องการของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับซึ่งแตกต่างกันไป และต้องศึกษาบุคคลในวงการหนังสือพิมพ์เพื่อทำความรู้จักสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย

๒) ต้องให้ข่าวหนังสือพิมพ์เช่น ข่าวเกี่ยวกับนโยบายความมุ่งหมาย โครงการผลงาน และ เหตุการณ์เพื่อให้หนังสือพิมพ์นำไปลงเผยแพร่ทำให้ประชาชนผู้อ่านเกิดความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจ และนิยมเลื่อมใสในสถาบัน

๓) ต้องอำนวยความสะดวกแก่นักข่าว หรือนักเขียนที่มาติดต่อ

๔) ต้องผูกสัมพันธ์และสังสรรค์กับบรรดานักข่าวและนักเขียนให้ใกล้ชิดสนิทสนม

๕) ต้องคอยตัดข่าว บทความวิจารณ์และสารคดีที่หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ลง เพื่อติดตาม วัตถุประสงค์

๖) แพร่ข่าวให้หนังสือพิมพ์ตรวจกระแสข่าว ตรวจข่าวและความคิดเห็นที่เป็นความ เข้าใจผิด

วารสาร (Journal) จัดทำเพื่อผู้อ่านเฉพาะกลุ่ม อาจเป็นภายในหรือภายนอกองค์กรก็ได้จัดทำเป็นรูปเล่ม มีระยะเวลาออกที่แน่นอน และมีความต่อเนื่อง

ข้อดีของวารสาร

- ๑) รูปเล่มแข็งแรงและสวยงาม
- ๒) สามารถเข้าถึงกลุ่มประชาชนเป้าหมายได้ตามความประสงค์เจาะจงหรือต้องการ
- ๓) มีผลทางด้านช่วยย้ำ เตือนความทรงจำและประทับใจ เพราะออกติดต่อกันเป็นประจำและต่อเนื่องโดยสม่ำเสมอ

๔) มีเนื้อที่เพียงพอที่จะสื่อสารหรือชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์

๕) มีความยืดหยุ่นสูง เพราะอาจเปลี่ยนแปลงเนื้อหา รูปเล่มให้เป็นไปตามความต้องการและงบประมาณขององค์กรสถาบันได้ง่าย

ข้อจำกัดของวารสาร

๑) คุณภาพของวารสารมักไม่ค่อยดีและขาดคุณภาพ เพราะจัดทำกันเองในองค์กร เป็นส่วนใหญ่

๒) งบประมาณเป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดทำ

- ๓) ยุกติได้ง่า หากผู้บริหารไม่เห็นด้วยหรือเมื่อไม่ได้รับงบประมาณ
- ๔) ผู้จัดทำไม่มีเวลาเพียงพอเพราะต้องมึงานภาระอื่น ๆ ภายในองค์กรอีกมากมาย
- ๕) หากวารสารที่ออกนั้นมึวัตถุประสงค์ที่ไม่แน่ชัดหรือขาดความรู้ที่นำสนใจและสารประโยชน์ที่แท้จริงแล้ววารสารนั้นก็อาจจะไม่ได้รับความสนใจจากประชาชน

นิตยสาร (Magazines) นิตยสาร เป็นเครื่องมือหรือสื่อในการประชาสัมพันธ์ประเภทสิ่งพิมพ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งนิตยสารมีรูปแบบที่กะทัดรัดสวยงาม และมีระบบการพิมพ์ที่ประณีต มีสีสวยงามช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

ข้อดีของนิตยสาร

- ๑) การจัดทำนิตยสารมักทำในรูปของธุรกิจโดยทีมงานขององค์กร
- ๒) มีการวางแผนงานจัดทำอย่างเป็นระบบทำให้มีรูปแบบที่สวยงามและเนื้อหาแปลกใหม่ไม่ซ้ำ หรือน่าเบื่อ
- ๓) สามารถนำเสนอรายละเอียดเรื่องราวได้มักและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะได้
- ๔) จำนวนการผลิตไม่มาก มีการบอกเงื่อนไขการรับเป็นสมาชิกทำให้ไม่สูญเสีย
- ๕) ระยะเวลาในการอ่านนิตยสารนานกว่าหนังสือพิมพ์

ข้อจำกัดของนิตยสาร

- ๑) ราคาต่อหน่วยของนิตยสารแพงกว่าหนังสือพิมพ์
- ๒) การจัดจา หน่ายและเผยแพร่อยู่ในวงจำกัดเฉพาะกลุ่ม
- ๓) ขาดความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์เพราะอาจออกเป็นรายเดือนหรือรายปักษ์
- ๔) มีราคาแพง ประชาชนบางกลุ่มอาจไม่สามารถซื้อหรือจับจ่ายได้
- ๕) มีจำนวนจำหน่ายและเผยแพร่ค่อนข้างน้อย

หนังสือรายงานประจำปี มักจัดทำเป็นรูปแบบและมีขนาดต่าง ๆ ตามความเหมาะสมมีเรื่องราวสำคัญและน่าสนใจขององค์กร เรียกว่า Annual Report

หนังสือรายงานประจำงวด (Imperium Report) ทำเป็นรูปแบบคล้ายกับหนังสือรายงานประจำปีโดยออกเป็นงวด ๆ เช่น ๓ เดือน หรือ ๖ เดือนต่อครั้ง เพื่อรายงานผลการดำเนินงานขององค์กรประจำงวด หรือรายงานผลโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว

จดหมาย (News Letter) มีลักษณะเป็นแผ่นปลิวชนิดหนึ่ง เพื่อส่งให้กับกลุ่มลูกค้าที่เป็นเป้าหมาย หรือคาดคะเนว่าจะเป็นลูกค้าได้ในอนาคตมีหัวจดหมายที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนหรือองค์กร

ป้ายประกาศและโปสเตอร์ เป็นสื่อที่ใช้เพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชนที่มีความเด่นและสะดุดตา จัดทำ ด้วยสีสันทสวยงาม มีภาพและตัวอักษรชัดเจน อ่านง่ายแม้อยู่ไกล

แผ่นพับ (Folder) เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำ ขึ้นเพื่อเผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับ สินค้าหรือบริการ ขององค์กร

เอกสารแจก มักทำเป็นเอกสารที่รวมเป็นเล่ม เพื่อเผยแพร่หรือแจกให้อ่าน

จุลสาร(Booklet and Bulletin) เป็นเอกสารเชิงความรู้ทางวิชาการ มีลักษณะคล้ายแผ่น พับแต่เย็บเป็นเล่ม

ใบปลิว(Leaflet) มีลักษณะเป็นกระดาษแผ่นเดียว บรรจุข่าวสาร เรื่องราวต่างๆ ที่ต้องการ จะประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึงในกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวาง

สื่อบุคคล (Personal Media) สื่อบุคคลเป็นวิธีการสื่อสารที่เก่าแก่ที่สุด ใช้กันตั้งแต่เริ่มมี มนุษย์ในโลกเป็นสื่อที่ใช้กันมากใน กลุ่มประชาชนทั่วไป เครื่องมือของสื่อบุคคลมีทั้งที่เป็นคำพูด กริยา ทำท่างการแสดงออกทั้งทางอากัปกิริยา วิธีการสื่อสารด้วยบุคคลจะเป็นการใช้คำพูดเป็นหลัก ด้วย วิธีการสนทนา อภิปรายบรรยาย สาธิต ประชุม

คำพูด (Spoken Word) เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทุกคนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้วและทุกคนต้องใช้ คำพูดในชีวิตประจำวัน ในงานอาชีพ ในชีวิตส่วนตัวสื่อคำพูดจึงเป็นสื่อที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง นอกจากนี้หากคำพูดนั้นพูดโดยบุคคลที่มีชื่อเสียงที่สังคมยกย่องนับถือก็จะมีน้ำหนักในคำพูดนั้น มากขึ้นเป็นเงาตามตัวการพูดจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดชักนำความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ออกมา ให้ผู้อ่านได้ทราบและเข้าใจคำพูดจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำ ให้มนุษย์เกิดความร่วมมือร่วมใจ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สื่อบุคคลหรือการสื่อสารด้วยคำพูดนั้น มี ๒ แบบ คือ

๑) แบบที่เป็นทางการ (Formal oral communication) เช่น การอภิปราย การบรรยาย การประชุม การประกาศข่าวการให้สัมภาษณ์การสัมมนา

๒) แบบที่ไม่เป็นทางการ (Informal oral communication)คือ การพูดจา สนทนาปราศรัย ต่างๆในการพูดที่เป็นทางการนั้น ผู้พูดจะต้องพูดผู้ฟังสนใจเข้าใจ ประทับใจเกิดศรัทธาแล้วยังอาจจะมี วัตถุประสงค์อื่นๆ ในทางการพูดด้วย เช่น เพื่อให้ข่าวสารความรู้เพื่อชักจูงใจเพื่อกระตุ้นเร้าอารมณ์ เพื่อก่อให้เกิดการปฏิบัติการหรือทำให้รู้สึกซาบซึ้ง ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายจะมี ๒ ลักษณะคือ จุดมุ่งหมายที่เปิดเผย หรือจุดมุ่งหมายที่ปกปิด

ประเภทของคำพูดที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์

๑) การพบปะพูดจาธรรมดา

๒) การจัดตั้งหน่วยติดต่อ- สอบถาม

๓) การพูดติดต่อทางโทรศัพท์

๔) การแสดงปาฐกถา

ลักษณะของสื่อบุคคล

- ๑) การพูดสนทนาเป็นการสื่อสารของบุคคลโดยทั่วไปในวงสนทนา ซึ่งเป็นการสื่อสารกันในชีวิตประจำวันทั่วไป
- ๒) การอภิปรายเป็นการสื่อความโดยกลุ่มคนตั้งแต่๓คนขึ้นไป ซึ่งเป็นการให้ความรู้ ความคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะที่มีแนวโน้มไปในทางเดียวกัน
- ๓) การบรรยายเป็นการสื่อความเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจต่อเนื้อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยผู้ฟังเป็นผู้รับสาร และผู้บรรยายเป็นผู้ให้สาร
- ๔) การประชุมเป็นการร่วมกันปรึกษาหารือกันในกลุ่มหรือทีมงานอย่างมีระบบและระเบียบวิธีทางการประชุม เช่นการยกมือก่อนพูดแสดงความคิดเห็นมีการจดบันทึกรายงานการประชุม และมีประธานการประชุม
- ๕) การฝึกอบรม เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคคล เพื่อให้มีความรู้เพิ่มขึ้น และมีความสามารถขึ้นในเรื่องที่ได้รับการฝึกและอบรมมา
- ๖) การสัมมนา เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางทั้งให้และรับความรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างวิทยากรและผู้เข้าร่วมสัมมนา
- ๗) การพูดในที่ชุมชน เป็นการพูดในที่สาธารณะหรือชุมชนในวาระหรือโอกาสต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจความรู้อย่างละเอียดลออจนความเห็นอกเห็นใจในเรื่องราวต่าง ๆ

ข้อดีของสื่อบุคคล

- ๑) เป็นสื่อที่ทุกคนมีอยู่แล้วไม่ต้องสิ้นเปลืองในการซื้อสื่อแบบสื่ออื่น ๆ
- ๒) ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเห็นหน้าตา บุคลิกลีลา ท่าทางน้ำเสียงประกอบการพูดซึ่งมีอิทธิพลในการชักจูงและสร้างความสนใจได้มากกว่า
- ๓) เป็นการสื่อสารสองทางทั้งผู้พูดและผู้ฟังสามารถโต้ตอบกันได้ทันที
- ๔) ผู้พูดสามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะกับผู้ฟังได้ทันที
- ๕) เหมาะกับการเผยแพร่เรื่องราวที่ไม่สลับซับซ้อนหรือติดต่อสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัว

ข้อจำกัดของสื่อบุคคล

- ๑) ไม่มีความคงทนถาวร พูดแล้วก็สูญ นเลยไป
- ๒) ไม่สามารถครอบคลุมผู้ฟังจำนวนมาก ๆ ได้
- ๓) หากผู้พูดขาดความสามารถในการพูดจูงใจ ก็จะทำให้การพูดล้มเหลวได้
- ๔) เนื้อหาสาระที่นำมาพูดหากสลับซับซ้อนเกินไป ทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจ ต้องมีอุปกรณ์ประกอบการพูด เช่น ภาพถ่าย ภาพสไลด์ภาพยนตร์
- ๕) เป็นสื่อที่ไม่มีหลักฐานอ้างอิงที่ชัดเจน

สื่อโสตทัศน (Audio Visual Media) เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีการใช้ทั้งภาพและเสียง มีลักษณะคือ ภาพยนตร์ (Films) หรือวิดีโอ (Video)

ภาพยนตร์มีทั้งภาพและเสียงประกอบอื่นๆ เช่น ภาพนิ่ง ภาพเลื่อนเป็นชุด ภาพโป๊วแสง ทั้งนี้เป็นเทคนิคต่างๆที่จะให้นักประชาสัมพันธ์เลือกใช้ให้เหมาะกับงานแต่ละแบบภาพยนตร์เป็น สื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์ทางตาว่าเป็นสื่อที่ให้ความประทับใจและทำให้ผู้คนจดจำเรื่องราวเนื้อหาได้นาน เพราะผู้ชมจะได้ดูและได้ฟังคำบรรยายไปพร้อมๆ กัน

ข้อดีของภาพยนตร์

- ๑) มีทั้งแสง สีเสียงและภาพเคลื่อนไหวประกอบดนตรีทำให้ประทับใจและจดจำ
- ๒) สามารถเร่งเร้าความสนใจของผู้ชมได้ตลอดเวลาที่ภาพยนตร์ฉายอยู่
- ๓) สามารถสอดแทรกความคิดเห็น และเป็นสื่อในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรมได้ง่าย
- ๔) สามารถเสนอภาพในอดีตที่เราไม่สามารถย้อนกลับไปชมได้อีก
- ๕) ใช้เทคนิคสร้างเหตุการณ์ประกอบฉากการถ่ายทำได้อย่างสมจริงสมจังที่สุด

ข้อจำกัดของภาพยนตร์

- ๑) ค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการถ่ายทำภาพยนตร์สูงมาก
- ๒) ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มชนเป้าหมายจำนวนมากๆ ได้ชมได้ในจำนวนจำกัดเพราะผู้ชมอยู่ในห้องฉายภาพยนตร์เท่านั้น
- ๓) มีข้อจำกัดเกี่ยวกับ เครื่องอุปกรณ์และห้องฉายภาพยนตร์

วิทยุ(Radio) เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งข่าวสารได้รวดเร็วและเผยแพร่ข่าวไปได้ไกลมากเป็นที่นิยมทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ ประชาชนมีใช้มากแม้ในชนบทที่อยู่ห่างไกลและยังไม่มีไฟฟ้าใช้มีหลากหลายรายการ ทั้งข่าวสาร บันเทิง รายการเพลง รายการละคร

ข้อดีของวิทยุ

- ๑) มีราคาถูก มีความรวดเร็วแม้จะอยู่ห่างไกลจากสถานีก็ตาม
- ๒) เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกก็สามารถรับฟังได้ครอบคลุมบริเวณพื้นที่กว้างขวางมาก
- ๓) ให้ความรู้สึกเป็นกันเองกับผู้ฟัง สร้างความใกล้ชิด ซ้ำยังพกติดตัวได้ตลอดเวลา
- ๔) ให้ความรู้สึกเร้าอารมณ์ และเป็นสื่อที่จูงใจได้ง่ายเพราะเน้นจังหวะลีลาที่ใส่อารมณ์ทำให้ผู้ฟังจินตนาการและมีความรู้สึกร่วมด้วย
- ๕) สามารถฟังไปด้วยและทำงานอื่นไปด้วยได้

ข้อจำกัดของวิทยุ

- ๑) ไม่สามารถเสนอรายละเอียดได้มากเพราะต้องพูดให้สั้น กระชับเข้าใจง่าย
- ๒) ไม่มีความคงทนถาวรถ้าผู้ฟังพลาดรายการไปก็ไม่สามารถจะรับฟังได้อีก
- ๓) ถ้ามีข้อผิดพลาดจะแก้ไขได้ยาก
- ๔) ต้องฟังอย่างมีสมาธิจึงจะได้ใจความทั้งหมด
- ๕) เป็นการสื่อสารทางเดียวไม่สามารถโต้ถามเรื่องราวที่ไม่เข้าใจได้

โทรทัศน์ (Television) เป็นสื่อที่เจริญรุดหน้ามาก สามารถถ่ายทอดข่าวสารได้ทั้งโดยคำพูด ข้อเขียน และรูปภาพ เป็นทั้งภาพสีขาวดำ และภาพนิ่ง ภาพยนตร์และอื่นๆ ถ่ายทอดข่าวสารได้เร็วมากและส่งภาพในระยะทางไกลๆ ได้ด้วยรายการทางโทรทัศน์จะคล้ายกับวิทยุมีความหลากหลาย โทรทัศน์จึงเป็นสื่อที่มีบทบาทและมีผู้นิยมมาก

ข้อดีของโทรทัศน์

- ๑) ดึงดูดความสนใจได้มาก เพราะสามารถทดแทนได้ทั้งหนังสือพิมพ์วิทยุและภาพยนตร์
- ๒) ผู้ชมเก็บข่าวสารได้มากเพราะมีทั้งภาพและเสียง
- ๓) ถ่ายทอดข่าวสารได้รวดเร็ว ทำให้ข่าวเป็นที่น่าเชื่อถือ
- ๔) สามารถเสนอรายการบางรายการได้ดีกว่าวิทยุและหนังสือพิมพ์เช่น รายการสารคดีการสาธิตทางวิชาการต่างๆ

ข้อจำกัดของโทรทัศน์

- ๑) ราคาแพงกว่าสื่อประเภทอื่น
- ๒) เมื่อพลาดรายการก็ไม่สามารถจะชมได้อีก นอกจากบันทึกเป็นวิดีโอเทป
- ๓) เป็นการสื่อสารทางเดียว

เครื่องฉายแผ่นใส เป็นสื่อที่ใช้ประกอบการบรรยายเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

เครื่องฉายสไลด์ เป็นสื่อที่ใช้ประกอบการบรรยายเพื่อให้เกิดความชัดเจน เป็นภาพนิ่งเลื่อนภาพได้ที่ละหนึ่งภาพ ปัจจุบันมีการปรับปรุงให้มีการฉายแบบ Multi ทำให้ฉายได้ที่ละ ๓ เครื่อง

เครื่องรับ - ส่งแฟกซ์ เป็นเครื่องโทรศัพท์ที่สามารถส่งข่าวสารที่มีลักษณะคล้ายการถ่ายเอกสารจากต้นทางมายังเลขหมายโทรศัพท์ปลายทาง โดยมีสัญญาณบอกความพร้อมในการรับข่าวสารหรือแฟกซ์

สื่อกิจกรรมต่างๆ สื่อกิจกรรมต่างๆที่จัดในลักษณะกิจกรรมตามวาระหรือโอกาสต่างๆ โดยมากจัดในรูปของนิทรรศการการออกงาน งานฉลองการประกวด การแข่งขัน ประงานสถาปนาองค์กร หรือการเปิดให้เข้าชมกิจการในวันสำคัญมีลักษณะเด่น ๓ ประการ คือ

- ๑) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนจำนวนมากมาเข้าร่วมงาน
- ๒) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมภายในงานและองค์กรให้เป็นที่รู้จักของประชาชน
- ๓) ประชาชนที่มาร่วมงานได้รับสาระประโยชน์ส่วนองค์กรได้สร้างภาพพจน์ที่ดีในสายตาประชาชนเพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์

- ๑) เพื่อให้การศึกษาทางอ้อมในวิชาการสาขาต่างๆ และเหตุการณ์ต่างๆ แก่กลุ่มประชาชนเป้าหมาย
- ๒) เพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลกิจกรรมของสถาบันต่อกลุ่มประชาชนเป้าหมาย
- ๓) เพื่อกระตุ้นแรงเร้ากลุ่มประชาชนเป้าหมายให้ร่วมมือกับสถาบันหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติของกลุ่มประชาชนเป้าหมายที่มีต่อสถาบันไปในทางที่พึงประสงค์
- ๔) เพื่อสร้างความบันเทิงสนุกสนานความพึงพอใจแก่กลุ่มประชาชนเป้าหมาย

หลักในการจัดกิจกรรมหรือนิทรรศการ

- ๑) การจัดแต่ละครั้งควรมีศูนย์รวมแนวความคิดเพียงอย่างเดียว
- ๒) ควรเลือกสถานที่ที่เหมาะสมและสะดวกในการเข้าชม
- ๓) ต้องให้ผู้ชมเข้าใจง่ายและเสียเวลาน้อยที่สุด คือจะต้องใช้ทัศนวัสดุประเภท ภาพของจริงของจำลองและวัสดุสามมิติอื่นๆ ให้มากที่สุด เท่าที่จะทำ ได้เพราะเป็นการดูมากกว่าการอ่าน
- ๔) ใช้คำอธิบายสั้นๆ ข้อความโตๆ มองเห็นชัดแต่ไกล
- ๕) แสงก็มีบทบาทในการจัดนิทรรศการ
- ๖) สีที่สะดุดตาจะช่วยเร้าความสนใจและน่าติดตาม
- ๗) ควรพยายามให้ผู้เยี่ยมชมได้มีส่วนร่วมตามความเหมาะสม
- ๘) ควรจัดเรื่องราวหรือกลุ่มวัสดุที่แสดงให้เป็นหมวดหมู่และต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

สื่อมวลชน ลักษณะของสื่อมวลชน สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ชนิด คือ

- ๑) หนังสือพิมพ์ทั้งรายวันและนิตยสารทั้งรายสัปดาห์และรายปักษ์
- ๒) สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ นอกจากวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แล้วยังมี
  - ภาพยนตร์เป็นสื่อที่ได้จัดทำเป็นรายการภาพยนตร์เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์
  - เคเบิลทีวีเป็นเคเบิลที่มีลักษณะไร้สาย ต้องติดตั้งเสาอากาศไมโครเวฟเพื่อรับความถี่ถอดรหัสเป็นการ ส่งด้วยคลื่นไมโครเวฟ
  - ดาวเทียมเป็นการสื่อสารโดยการส่งคลื่นวิทยุโทรทัศน์จากสถานีขึ้นสู่อาวเทียมและสะท้อนกลับมายังงานรับคลื่น ซึ่งจะมีความคมชัดของภาพมาก

- วิดีโอเท็กซ์เป็นสื่อที่คล้ายกับการส่งสารสนเทศสิ่งพิมพ์ของเทเลเท็กซ์ที่ส่งไปพร้อมกับคลื่นวิทยุโทรทัศน์แต่วิดีโอเท็กซ์อาศัยสายโทรศัพท์หรือสายเคเบิลเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างสถานีส่งกับผู้รับและมีการโต้ตอบกันได้

บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชน

- ๑) แจ้งข่าวสารความรู้ความเคลื่อนไหวของกิจการหรือหน่วยงานต่าง ๆ
- ๒) เผยแพร่ไปยังประชาชนส่วนใหญ่อย่างกว้างขวาง
- ๓) สิ่งที่เผยแพร่มีการจัดเตรียมอย่างดีไว้ก่อนล่วงหน้า
- ๔) สื่อมวลชนส่งข่าวสารที่สนองความสนใจของกลุ่มประชาชนจำนวนมาก
- ๕) พยายามรักษามาตรฐานหรือคุณภาพการทำงานของสื่อมวลชนประเภทนั้นไว้เพื่อภาพพจน์ที่ดีงามและความเชื่อถือของประชาชน

แนววิธีการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์

การย้ำหรือซ้ำบ่อยๆ (Repeating) จะช่วยให้เกิดความน่าสนใจเพิ่มขึ้นคงทนถาวรมากขึ้นเหมือนการตอกย้ำหัวตะปูงัดแน่นแน่นยำ แต่การใช้วิธีการนี้ควรระวังว่าถ้าย้ำบ่อยๆ และกรทำต่อเนื่องกัน นานอาจถึงจุดอิ่มตัวขึ้นได้ถ้าเมื่อใดถึงจุดอิ่มตัวผลจะลดลงทันทีเพราะผู้รับจะเริ่มเบื่อหน่ายให้โอกาสผู้รับมีส่วนร่วม (Participation) เช่น ในรายการโทรทัศน์ที่ให้ผู้ชมเข้าร่วมรายการด้วยจะมีอิทธิพลดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าที่ผู้จัดรายการจะให้อะไรอย่างเดียวการให้ผู้รับมีส่วนร่วมนั้นสามารถทำได้ทั้งรายการบันเทิง ละรายการที่ให้ความรู้หลักการพิจารณาเลือกใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์เนื่องจากสิ่งที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มีอยู่มากมายหลายชนิดด้วยกัน ฉะนั้นผู้ที่จะตัดสินใจเลือกสื่ออะไรมาใช้จะต้องพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อนว่าจะเหมาะสมและช่วยให้บรรลุเป้าหมายหรือไม่การพิจารณาเลือกสื่อมาใช้นั้นควรคำนึงถึงลักษณะของสื่อที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. ด้านเนื้อที่-เวลา (Space-Time) สิ่งพิมพ์รูปภาพ เป็นสื่อที่คำนึงถึงเฉพาะด้าน “เนื้อที่” การพูดทางโทรศัพท์ วิทยุ คำนึงเฉพาะด้าน “เวลา” ส่วนการติดต่อธรรมดาโทรศัพท์และภาพยนตร์นั้นคำนึงถึง “เนื้อที่-เวลา”

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป้าหมาย (Audience's participation) หากจะเรียงลำดับสื่อที่ประชาชนเป้าหมายได้มีส่วนร่วมมากที่สุดไปอย่างน้อยที่สุด สามารถเรียงได้ดังนี้

การสนทนาระหว่างบุคคลกลุ่มอภิปรายการประชุมที่ไม่เป็นทางการ โทรศัพท์การประชุมที่เป็นทางการ ภาพยนตร์เสียงในฟิล์ม โทรทัศน์วิทยุกระจายเสียง โทรเลขจดหมายโต้ตอบระหว่างบุคคล (ทั้งส่วนตัวและกิจการ) จดหมายติดต่อทั่วไป (จดหมายราชการหรือที่มีรูปแบบเป็นทางการ) หนังสือพิมพ์ ใบประกาศและภาพโฆษณา นิตยสาร หนังสือ

๓. ด้านความเร็ว (Speed) สื่อที่มีความเร็วมากที่สุดคือ วิทยูและโทรทัศน์ และสื่อที่ช้าที่สุดคือพวกหนังสือลักษณะเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าหากเป็นการติดต่อเผยแพร่ข่าวความเคลื่อนไหวก็ต้องอาศัยความเร็วสูงแต่หากข่าวสารใดที่ต้องการให้ประชาชนเป้าหมายได้ศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดก็ต้องใช้สื่อที่มีความเร็วต่ำ

๔. ด้านความคงทน (Permanence) หนังสือจัดได้ว่าเป็นสื่อที่มีความคงทนถาวรมากกว่าสื่อใดๆ วิทยูและโทรทัศน์จัดเป็นสื่อที่มีความคงทนน้อยที่สุด

สรุปแล้วการเลือกใช้สื่อแต่ละประเภทนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ทั้งความเหมาะสมของสื่อกับกิจกรรมหรือโครงการ งบประมาณ กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งแต่ละสื่อจะมีเอกลักษณ์เฉพาะเหมาะกับงานอยู่แล้วเปรียบเทียบได้จากข้อดีข้อเสียของแต่ละรูปแบบของสื่อ

๑.๓ แนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตสื่อ

การวางแผนการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ คือ การจัดลำดับขั้นตอนในการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์นโยบายและเป้าหมายที่กำหนดไว้ก่อนลงมือ ปฏิบัติการผลิต ทั้งในรูปการกำหนดเนื้อหา ระยะเวลากำลังผู้ผลิต วัสดุอุปกรณ์การผลิตตลอดถึง งบประมาณในกาผลิต ทั้งนี้เพื่อการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์นั้นๆ เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ และให้ผลผลิตคุ้มค่าการผลิต ทั้งด้านการลงทุนลงแรงและการนำเผยแพร่ การวางแผนการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์มีสิ่งที่จะต้องกำหนด เป็นขั้นตอนอันดับแรกของการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ที่จะสามารถส่งผลให้การผลิตประสบผลสำเร็จหรือเกิดความล้มเหลวได้แผนการผลิตที่ดีจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปการวางแผนการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์มีสิ่งที่จะต้องกำหนด ๕ ประการด้วยกัน คือ

๑. กำหนดวัตถุประสงค์ (Objective)
๒. กำหนดกลุ่มชนเป้าหมาย (Target Audience)
๓. กำหนดหัวข้อเรื่อง (Title)
๔. กำหนดระยะเวลา (Timing)
๕. กำหนดงบประมาณ (Budgeting)

๑. วัตถุประสงค์การกำหนดวัตถุประสงค์ในการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ได้แก่ การกำหนดหรือระบุความมุ่งหมายที่เด่นชัดไว้ล่วงหน้าว่า

๑) เมื่อผลิตสื่อขึ้นผู้ผลิตจะเกิดความชำนาญในด้านใดด้านหนึ่งเพิ่มขึ้น เช่น การเขียนบทผลิต ด้านการถ่ายภาพ ด้านการใช้เสียงประกอบ

๒) เมื่อผลิตสื่อขึ้นแล้วจะนำไปใช้เพื่อใคร อย่างไรและที่ไหน เช่น เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ เพื่อการสร้างสรรค์เพื่อการให้ความรู้และเพื่อแก้ข้อขัดแย้งแก่กลุ่มชนของหน่วยงาน ที่อยู่ในพื้นที่ขอบข่ายของหน่วยงาน

๓) เมื่อผลิตสื่อขึ้นแล้วจะนำไปใช้บริการที่ห่างแค่ไหน เช่น กำหนดนำสื่อออกเผยแพร่เดือนละ ครั้ง เดือนละสองครั้ง

๔) เมื่อกลุ่มชนเป้าหมายของหน่วยงานได้สัมผัสสื่อนั้นก็เกิดความเข้าใจ เกิดความสนุกสนาน เกิดความรู้สึกแค่ไหน

๒. กลุ่มเป้าหมายการกำหนดเป้าหมายในการผลิตสื่อเพื่อความสัมพันธ์คือการระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ใครคือกลุ่มเป้าหมายที่จะนำสื่อขึ้นไปเผยแพร่ กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดอะไรบ้าง เช่น ความรู้ภูมิปัญญาทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางสังคมต่อไปนี้เป็นลักษณะบางประการของกลุ่มเป้าหมายที่ควรนำมาพิจารณาในการวางแผนผลิตสื่อเพื่อความสัมพันธ์คือขนาด อาชีพและการศึกษาอายุเจตคติและความเชื่อถือของกลุ่มเป้าหมาย

๑) ขนาด หมายถึง จำนวนของกลุ่มเป้าหมายที่จะนำสื่อไปเผยแพร่ว่ามีมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ เพื่อจะสามารถกำหนดขนาดหรือเนื้อหาสาระของสื่อได้เช่น ถ้ากลุ่มเป้าหมายมีจำนวนน้อยอาจใช้สื่อประเภทภาพทัศนหรือแผนภาพ แผนภูมิขนาดเล็กๆ แต่ถ้ากลุ่มเป้าหมายมี จำนวนมาก เช่น นิสิต นักศึกษาทั้งมหาวิทยาลัย อาจใช้วีดิทัศน์ หรือสื่อประสมที่สามารถชมได้หลายคน

๒) อาชีพและการศึกษา หมายถึงความแตกต่างของอาชีพและการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายที่จะนำมาวางแผนในการผลิตสื่อ ด้วยการจัดเนื้อเรื่อง ลำดับเรื่องตลอดถึงความยากง่ายของเรื่องให้สอดคล้องกัน

๓) อายุหมายถึงการนำอายุของกลุ่มเป้าหมายมาวางแผนในการผลิตสื่อ

๔) เพศ หมายถึง การวางแผนการผลิตสื่อให้สัมพันธ์กับเพศของกลุ่มเป้าหมายความแตกต่าง ระหว่างเพศมีส่วนก่อให้เกิดอิทธิพลในด้านความรู้สึกนึกคิด ความต้องการทางด้านจิตใจที่จะชอบหรือซึ้งรักหรือเกลียด เช่น การผลิตสื่อสำหรับเป้าหมายที่เป็นเพศชายควรเป็นสื่อที่มีรูปแบบลวดลายสีสันดูฉูดฉาด เสียงประกอบ (ถ้ามี) จะต้องเข้มแข็งและเด็ดขาด ในขณะที่ การผลิตสื่อสำหรับกลุ่มเป้าหมายเพศหญิง จะเป็นในลักษณะอ่อนหวาน ใช้สีสันที่กลมกลืนกัน เสียงประกอบควรนุ่มนวลและสุภาพอ่อนโยน

๕) การรับรู้ที่ต่างกัน หมายถึงความแตกต่างด้านความรู้ความคุ้นเคย และด้านประสบการณ์ นำมาวางแผนในการสื่อการผลิตสื่อเช่น เสียงสัญญาณหวูดหรือไซเรน ในกลุ่มสังคมหนึ่งรับรู้ว่าการบอกเวลาปฏิบัติและเลิกงาน แต่ในกลุ่มสังคมหนึ่งอาจรับรู้ว่าเป็นสัญญาณเตือนภัยหรือให้หลบภัยเป็นต้น

๖) เจตคติหมายถึง ทำการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเจตคติของกลุ่มเป้าหมาย นำมาวางแผนการผลิตสื่อให้สอดคล้องกับเจตคติเหล่านั้น เช่น ผลิตสื่อเผยแพร่แก่ผู้มีเจตคติต่อต้านหน่วยงาน จะต้องเป็นสื่อที่สุภาพ มีพร้อมทั้งเหตุผลและหลักฐาน ในขณะที่สื่อสำหรับผู้มีเจตคติที่สนับสนุนหน่วยงานไม่จำเป็นจะต้องมีลักษณะของสื่อเช่นนั้น

๗) ความเชื่อ หมายถึง การนำเอาความเชื่อยึดถือของกลุ่มเป้าหมายมาวางแผนการผลิตสื่อ เช่น กลุ่มเป้าหมายที่ยังมีความเชื่อด้านภูตผีปีศาจหรือด้านศาสนาที่ไม่ควรผลิตสื่อที่เป็นไป ในเชิงดูถูกหลอกลวงหลอกลวงผีปีศาจและศาสนานั้น

๓. หัวข้อเรื่อง การกำหนดหัวข้อเรื่องในการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ได้แก่การตั้งชื่อเรื่องพร้อมด้วยการกำหนดแนวของเรื่องไว้เมื่อตอนวางแผนการผลิตว่า ควรจะใช้ชื่อเรื่อง อะไรและมีแนวของเรื่องอย่างไร งานผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์งานด้านสุขภาพทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อโสตทัศนศึกษาที่มีความจำเป็นจะต้องกำหนดหัวข้อเรื่องและวางแนวของเรื่องไว้ให้แน่นอนว่าจะเน้นการเผยแพร่การชี้แจง หรือเน้นการให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย ชื่อหรือ หัวข้อเรื่องจะต้องมีลักษณะ

- สุภาพ
- เรียบง่าย
- ใช้คำกะทัดรัด ถูกหลักภาษา
- ให้ความสนใจ
- สอดคล้องกับ นโยบายของรัฐ

สุภาพ เรียบง่าย หมายถึง ชื่อหัวข้อเรื่องจะต้องเป็นคำพูดที่สุภาพ ไม่ขัดต่อศีลธรรม และ วัฒนธรรม ไม่เป็นคำลามกอนาจาร

กะทัดรัด ถูกหลักภาษา หมายถึง ชื่อหัวข้อเรื่องจะต้องไม่เป็นคำเยิ่นเย้อยืดยาวไม่ผิดหลัก ภาษาและไม่เป็นคำสแลง

ให้ความสนใจ หมายถึง ชื่อหัวข้อเรื่องจะต้องเร้าใจให้ความสนใจ ชวนติดตามเนื้อเรื่องมี ความหลากหลาย สอดคล้องกับ

นโยบายของรัฐ หมายถึง ชื่อหัวข้อเรื่องจะต้องไม่ขัดนโยบายของรัฐ ซึ่งรวมถึง ไม่ผิดกฎหมายด้วย

๔. ระยะเวลา การกำหนดระยะเวลาในการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ได้แก่การหาเวลาและโอกาสที่เหมาะสมเพื่อทำการผลิตสื่อ หากไม่ได้วางแผนเรื่องเวลาไว้ให้เพียงพอ สื่อ ต่างๆ ที่ผลิตขึ้นจะเป็นไปตามรูปแบบ “สุกเอาเผากิน” ซึ่งหากเป็นเช่นนี้จะแก้ตัวเมื่อนำสื่อต่างๆ ออกเผยแพร่แล้วไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากมีเวลาน้อยหรือเร่งรีบเกินไป ย่อมเป็นเรื่องสุวิสัยที่ผู้รับบริการจะ

เชื่อถือและให้ความเห็นใจ เวลาและโอกาสที่เหมาะสม ได้แก่ไม่ขัดกับฤดูกาล มี จังหวะดี สถานการณ์
อำนวย

ฤดูกาล หมายถึง ระยะเวลาที่เหมาะสมกับการผลิตสื่อเช่น ในฤดูร้อน ภูมิประเทศ
บางแห่ง มีหมอก มีฝุ่นปกคลุม ไม่สามารถถ่ายภาพทางอากาศให้เห็นเป้าหมายได้ชัดเจนก็ต้องหา
โอกาสหลัง ฝนตกที่มีท้องฟ้าแจ่มใส สามารถถ่ายภาพได้ชัดเจน หรือไม่นิยมถ่ายภาพยนตร์ในหน้าฝน
เพราะ อุปกรณ์การถ่ายอาจเปียกชื้นและเสียหายได้

จังหวะ หมายถึง มีบางโอกาสเท่านั้นที่เหมาะสมกับการผลิตสื่อเช่น การถ่ายภาพ
โรคที่ไม่พบบ่อยในผู้ป่วยถ่ายภาพช่วงที่มีการระบาดของโรคเป็นต้น

สถานการณ์หมายถึง ระยะเวลาที่กำหนดให้ทำการผลิตสื่อ เช่น ในระหว่างที่เกิด
ความโศกเศร้าเสียใจเนื่องจากการเจ็บการตาย ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นการผลิตสื่อให้ดูสนุกสนานรื่น
เริงหรือไม่ไปตั้งฉากถ่ายภาพยนตร์ในสนามรบ ขณะที่ทหารกำลังต่อสู้กันอยู่ด้วยระเบิดและรถถัง
เหล่านี้เป็นต้น

๕. งบประมาณ การกำหนดงบประมาณการผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญ และ
จำเป็นที่จะต้องตั้งไว้ในขั้น ตอนวางแผนการผลิตสื่อ สิ่งสำคัญที่ผู้บริหารผลิตสื่อเพื่อการ
ประชาสัมพันธ์จะต้องตระหนักในการวางแผนตั้งงบประมาณ เป็นต้น ว่าการตั้งงบประมาณจะต้อง
ทำปีละครั้งถ้าวางแผนผิดพลาดในกรณีที่ตั้งงบประมาณไว้มากกว่า ใช้จริงก็ไม่กระทบกระเทือนต่อ
การผลิตสื่อเท่าใดนัก หรืออาจจะกระทบกระเทือนบ้างก็ตอนตั้งงบประมาณในปีต่อไปอาจจะถูกตัด
ให้น้อยลงก็ได้เพราะตั้งงบประมาณไว้มากเมื่อปีก่อนแต่ก็ใช้ไม่หมด แต่หากเป็นกรณีที่ตั้งงบประมาณ
ไว้ไม่พอก็จะไม่สามารถซื้ออุปกรณ์การผลิตสื่อหรืออุปกรณ์การเผยแพร่สื่อได้อันจะนำผลเสียหายสู่
หน่วยงาน ซึ่งสิ่งที่ผู้บริหารผลิตสื่อเพื่องานประชาสัมพันธ์ควรตระหนักในการตั้งงบประมาณอีก
ประการหนึ่งคือ อุปกรณ์ทั้งเพื่อในการผลิตสื่อและใช้ในการเผยแพร่สื่อทั้งหมดนั้นราคามักจะเพิ่มขึ้น
เสมอตามสภาวะเศรษฐกิจของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ดังนั้นการตั้งวงเงินงบประมาณไว้
ล่วงหน้าเป็นปีจะต้องระมัดระวังด้วยการเพิ่มราคาเมื่อไว้จากราคาในปัจจุบันตั้งแต่อัตราร้อยละ ๑๐ -
๒๐

สรุปกระบวนการผลิตสื่อที่นั้นต้องคำนึงปัจจัยหลัก ๆ อยู่๕อย่างด้วยกัน ได้แก่วัตถุประสงค์
กลุ่มเป้าหมาย หัวข้อเรื่อง ระยะเวลา และงบประมาณ เพียงดูปัจจัยทั้ง ๕ นี้เป็นหลักก็จะสามารถ
เลือกรูปแบบสื่อที่เหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการประชาสัมพันธ์ได้

สื่อในปัจจุบันมีมากมายหลายรูปแบบ หลัก ๆ แล้วแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบใหญ่ๆ คือ สื่อ
แบบดั้งเดิม (เป็นการสื่อสารแบบ One-Way Communication) และสื่อใหม่ (เป็นการสื่อสารแบบ
Two-Way Communication) ในการทำรายงานครั้งนี้ได้เลือกใช้สื่อทั้งสื่อแบบดั้งเดิม และสื่อใหม่มา
เป็นตัวกลางสำคัญในการสื่อสาร ซึ่งสามารถตอบสนองได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยพิจารณา สื่อที่จะ

ใช้ในการประชาสัมพันธ์ในการเปรียบเทียบข้อแตกต่างกับอื่นๆ ทั้งนี้ในกระบวนการผลิต สื่อก็จะเป็นอีกหนึ่งกระบวนการในการใช้ให้เห็นว่า สื่อที่จะผลิตนั้นเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

ตอนที่ ๒ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้าน

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้านในเรื่องนี้จะอธิบายความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้านในทัศนะของนักวิชาการที่ได้ ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ทั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

ภูมิปัญญา (Wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖

(ราชบัณฑิตยสถาน,

๒๕๔๖) ให้ความหมายของภูมิปัญญาว่าหมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ ขณะที่ **ประเวศ วะสี (๒๕๓๔ อ้างถึงใน ปาน กิมปี, ๒๕๕๗, น. ๕-๖)** อธิบายภูมิปัญญาไว้ว่า เป็นสัจธรรมที่เด่นชัด ไม่ว่าจะสังคมหรือชุมชนใดก็ตามเมื่อเกิดขึ้นและดำรงอยู่มานาน ล้วนจะต้องมีภูมิปัญญาของตนเอง ไม่เช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้ ตัวภูมิปัญญา มีลักษณะเป็นกระบวนการที่สะสมเป็นระยะเวลายาวนานว่าทำอย่างไร ประชาชนจึงมีชีวิตอยู่ได้โดยสอดคล้องกับธรรมชาติที่นั่น ภูมิปัญญาเกิดจากการสะสมประสบการณ์ และการเรียนรู้มายาวนาน ความรู้ด้านต่างๆ จะเชื่อมโยงกันไปหมด ไม่ได้แยกออกเป็นวิชาๆ ตามที่ร่ำเรียนกัน ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษาและวัฒนธรรมจึงมีลักษณะผสมกลมกลืนหรือเชื่อมโยงกัน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๔๔, น. ๑๑-๑๒) อธิบายว่า ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมาภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความสามารถ ที่เป็นผลมาจากการใช้ความคิดและสติปัญญาในการปรับตัวและดำรงชีวิต ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมของชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น เรียนรู้ และสะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน สามารถใช้หรือปรับเปลี่ยนมาสร้างประโยชน์และแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ภูมิปัญญาอาจเกิดจากประสบการณ์ของกลุ่มชนในชุมชนจากภายนอกชุมชน และ/หรือผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำขึ้นมา ก็ได้

ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (๒๕๓๘, น. ๒๔๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง และผู้ที่มีความรู้ในชุมชนความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์ มีวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์กับผู้ล่งลับไปแล้วกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับธรรมชาติ ความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๓๘, น. ๕๕) อธิบายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นพื้นเพรากฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่งภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองและนำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งในแง่ภูมิที่กว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถทำได้เอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้เหมาะสมกับกาลสมัย สอดคล้องกับที่ Orlando (๑๙๘๘ อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑, น. ๑๓) อธิบายว่า ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ของประชาชน เป็นความรู้ชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วอย่างโชกโชน เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมความรู้ดังกล่าวไม่ได้ถูกเก็บไว้ แต่เป็นความรู้ที่ปฏิบัติ มีพลังและสำคัญยิ่ง ช่วยให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่รอดสร้างสรรค์การผลิต และช่วยในด้านการดำเนินงาน เป็นสิ่งที่สะสมมานาน เป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการมีเหตุและมีผลในตัวเอง

นอกจากนี้ เอกวิทย์ ฌ กลาง (๒๕๔๔, น. ๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า หมายถึงความรู้ ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมกันไว้ในการปรับตัวและการดำรงชีวิตในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการสืบทอดกันมา และมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น ก่อให้เกิดการแก้ปัญหาในส่วนที่เป็นบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง รากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความรอบรู้ รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพการณ์ทางแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ไว้ โดยแยกให้

ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญา” ว่าหมายถึง **พินความรู้** ความสามารถ และคำว่า “ท้องถิ่น” ว่าหมายถึง **ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ** ดังนั้น คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” จึงหมายถึง **พินความรู้** ความสามารถของท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง สอดคล้องกับที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (๒๕๕๓, น. ๒๖) อธิบายความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึง **ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวผู้รู้เอง เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนคนนั้น สิ่งทีเรียนรู้อันผ่านการบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจนเกิดปัญญาในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ จนกระทั่งสิ่งที่เรียนรู้อาจมาจากหลายๆ เรื่องได้ถูกประกอบกันขึ้นแล้วตกผลึกเป็นองค์ความรู้**

วิรุฬห์ นิลโมจน์ (๒๕๕๘, น. ๙-๕) ได้สังเคราะห์ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในทำนองเดียวกับที่**พัชรินทร์ สิริสุนทร (๒๕๕๒, น. ๖)** อธิบายความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าเป็นองค์ความรู้อันลุ่มลึกหรือการหยั่งรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการใช้ทักษะ ความชำนาญในการทำกิจกรรม การดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่มีสัมพันธภาพอันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนเป็นวิถีชีวิตเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และมีความหมายที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาลอยๆ แต่เป็น ผลของกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง รอบๆ ตัวภายในระบบนิเวศท้องถิ่นทั้งระบบนิเวศธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม สอดคล้องกับที่**รุ่งแก้วแดง (๒๕๕๖, น. ๔)** กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง **องค์ความรู้** ความสามารถ และทักษะของคนในท้องถิ่นที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่นให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและยุคสมัย

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง **องค์ความรู้** ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิต มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น

ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) หมายถึง **องค์ความรู้** ความสามารถและทักษะของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ประยุกต์ และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทย ให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัยและเป็นภูมิปัญญาที่คนทั้งชาติใช้และปฏิบัติร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๔)

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๓๖, น. ๓๓) ได้อธิบายความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า เป็นองค์ความรู้ด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวคิดวิเคราะห์ในการแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมตัวเป็นแนวความคิดในการแก้ปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ

กาลสมัยในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต ขณะที่เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๓๗ อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑, น. ๑๕) ได้อธิบายคำว่า ภูมิปัญญาไทยว่าเป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคน ที่เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกัน และระหว่างกลุ่มชนหลายๆ ชชาติพันธุ์ รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ไขให้ดำรงอยู่ และสร้างสรรค์อารยธรรมได้อย่างดุษฎีภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้มิได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศ แต่มีส่วนแลกเปลี่ยน เลือกรับ และปรับใช้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมจากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาไทยหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยในด้านต่างๆ ที่เกิดจากการสะสม เลือกรับ และพัฒนาปรับปรุงอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับและได้รับการถ่ายทอดกันมาในสังคม เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันของผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัย

จากความหมายของภูมิปัญญา ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทยดังกล่าว มีลักษณะคล้ายกันคือมี ๒ มิติ ทั้งมิติที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นเรื่องของเทคนิควิธีการ เช่น วิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปรุงอาหาร ฯลฯ และมิติที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นเรื่องของปรัชญาการดำเนินชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์เลือกรับ สั่งเคราะห์ เพื่อพัฒนา ปรับปรุงและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เป็นองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติบริบทของสังคม และวัฒนธรรมชุมชน ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตเพียงแต่ระดับขององค์ความรู้ดังกล่าวมีความแตกต่างกัน ซึ่งมี ๒ ระดับคือ ๑) ระดับบุคคลหรือระดับท้องถิ่น ซึ่งนักวิชาการหลายคนมีความเห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งเดียวกันเนื่องจากอยู่ในระดับเดียวกัน และ ๒) ระดับชาติ ที่เป็นภูมิปัญญาไทย

๑.๕ ความหมายของสื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้าน เป็นตัวกลางที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น ทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่คนในท้องถิ่นประพฤติปฏิบัติ กิจกรรมและวัตถุที่คนในท้องถิ่นพัฒนาหรือสร้างขึ้นตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีและปัจจัยสื่อพื้นบ้านที่แต่ละท้องถิ่นประพฤติ ปฏิบัติ และสร้างสรรค์ขึ้นในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมท้องถิ่นนั้นย่อมมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละท้องถิ่นในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ (บุญเลิศ ส่องสว่าง และลักษณา ศุภนะสิงห์, ๒๕๕๘, น. ๑๑-๕) สื่อพื้นบ้านได้มีนักวิชาการให้คำนิยามไว้ ดังนี้

ทิพย์เกสร บุญอำไพ และวาสนา ทวีกุลทรัพย์ (๒๕๕๓, น. ๑๕-๓๒) ให้ความหมายของสื่อพื้นบ้านว่า หมายถึง สื่อที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสะท้อนความคิดของบุคคลออกมาในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมได้แก่ วัตถุสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ได้คิดประดิษฐ์ขึ้นมาตามวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น

และบรรพบุรุษได้สั่งสมประสบการณ์ถ่ายทอดความคิด และศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพิ่มความชำนาญใช้ประโยชน์กันต่อไป มาจนเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เช่น การทำร่มบ่อสร้าง จังหวัดเชียงใหม่ การทอผ้าไหมที่บ้านเขา จังหวัดสุรินทร์ การทำเครื่องจักสานที่จังหวัดอ่างทอง การทำขามสังคโลกที่จังหวัดสุโขทัย การทำกระเป๋าย่านลิเกาที่จังหวัดนราธิวาส ฯลฯ นอกจากวัตถุสิ่งของแล้ว ยังมีสื่อพื้นบ้านที่ได้ถ่ายทอดความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชน ได้ยึดถือปฏิบัติต่อกันมา

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (๒๕๒๗, น. ๑๗, อ้างถึงใน ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์, ๒๕๖๐) อธิบายว่า สื่อพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งของที่เป็นรูปธรรม กิจกรรมหรือรูปแบบของการกระทำ การประพฤติปฏิบัติ สืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชิน เป็นประเพณีที่ครอบคลุมถึงเรื่องภาษา ท่าทาง การแต่งกาย สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องเล่น การเล่น ที่ประชาชนในสังคมหนึ่งกำหนดความหมายที่แน่นอนเอาไว้ให้เป็นที่ยอมรับกัน สอดคล้องกับที่สมควร

กวีระ (๒๕๒๙, น. ๘) กล่าวว่า สื่อพื้นบ้าน คือ วัฒนธรรมที่ได้รับการสร้างสรรค์และสั่งสมมาแต่อดีต กลายเป็นเครื่องมือที่รับส่งและเก็บข่าวสารที่เป็นสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ปรากฏให้เห็นในรูปของคำพูด ข้อเขียน บทเพลง ดนตรี และการละเล่น หัตถกรรม สถาปัตยกรรม พิธีการความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือแม่กระทั่งชีวิต

สรุปได้ว่า สื่อพื้นบ้าน หมายถึง วัตถุสิ่งของที่มีในท้องถิ่นหรือที่คิดประดิษฐ์ขึ้นมาจากวัสดุเหลือใช้หรือวัสดุในท้องถิ่น รวมถึง ความประพฤติ การเล่น กิจกรรมหรือรูปแบบการกระทำที่สะท้อนขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิด ความเชื่อ ของบุคคลในท้องถิ่นและที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อมาจากบรรพบุรุษที่คนในชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติต่อกันมา จนเป็นเอกลักษณ์ประจำแต่ละท้องถิ่น

๑.๖ การประเมินผลการใช้สื่อ แนวทางการดำเนินการประเมิน

การผลิตและช่องในการให้สื่อในการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีขั้นตอนประเมินและจำเป็นในการตรวจสอบคุณภาพของสื่อซึ่ง กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๕ : ๒๑ -) ได้อธิบายหลักการและเหตุผลไว้ว่า การประเมินคุณภาพของสื่อที่บัญญัติไว้ตามมาตรา ๖๔ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒ ดังนี้ “วิธีจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำราเรียน หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีการศึกษา ประกอบกับตามความในมาตรา ๖๕ กล่าวว่า “ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยีการศึกษา การศึกษาเพื่อให้ความรู้ความสามารถ และทักษะในการผลิตรวมทั้งเทคโนโลยีที่เหมาะสมมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

รูปแบบการประเมิน

การประเมินสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นควรดำเนินการประเมินในรูปคณะกรรมการ จำนวน ๓ – ๕ คน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายดังนี้

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่ประเมินซึ่งจะช่วยพิจารณาในด้านหลักวิชาของสื่อที่ประเมินถูกต้องเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

๒. ผู้มีประสบการณ์ในด้านการสอนหรือการนิเทศ ซึ่งจะช่วยตรวจในแง่เนื้อหาที่นำเสนอกิจกรรมการเรียนการสอน ภาษาที่ใช้เหมาะสมกับระดับชั้นหรือวัยของผู้เรียนมากน้อยเพียงใด

๓. มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรซึ่งจะเป็นผู้ช่วยตรวจพิจารณาว่าหนังสือเล่มนั้นมีความสอดคล้องกับหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำหรือไม่

ในกรณีที่ประเมินคุณภาพสื่อเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ องค์ประกอบของคณะกรรมการ มีนักเทคโนโลยีหรือผู้มีความรู้ในด้านการผลิตสื่อมัลติมีเดีย เพื่อช่วยตรวจพิจารณาในองค์ประกอบ ด้านเทคนิคต่าง ๆ สำหรับโรงเรียนที่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร โรงเรียนสามารถยืดหยุ่นในการ ดำเนินงานได้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดกับการเรียนการสอน

หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ที่จะกล่าวถึงเกณฑ์การประเมินในที่นี้มี ๒ ประเภทคือ

๑. สื่อสิ่งพิมพ์

๒. สื่อเทคโนโลยีหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์

๑. การตรวจประเมินคุณภาพสื่อสิ่งพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งได้แสดงหรือจำแนกหรือ เรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้ตัวหนังสือเป็นตัวเขียนหรือเป็นตัวพิมพ์เป็นสื่อเพื่อแสดง ความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายประเภท เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จุลสาร จดหมายเหตุ บันทึกรายงาน วิทยานิพนธ์ เป็นต้นสื่อสิ่งพิมพ์ที่จะนำเสนอเกณฑ์การประเมินคุณภาพส่วนใหญ่เป็นสื่อที่ใช้ในการเรียน การสอน ได้แก่ หนังสือเรียน และคู่มือครู ส่วนสื่อที่ นอกเหนือจากนี้ ครูผู้สอนอาจนำแนวท่างจาก เกณฑ์ที่นำเสนอไปปรับใช้ได้

๑.๑ การประเมินคุณภาพหนังสือเรียน

กรมวิชาการได้จัดทำเกณฑ์ประเมินคุณภาพหนังสือเรียนเพเพื่อเป็นแนวท่างในการตรวจ พิจารณาคุณภาพหนังสือเรียนของสำนักพิมพ์เอกชน สาระสำคัญของการประเมินมี ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐาน เป็นข้อมูลเบื้องต้นของหนังสือเรียน ได้แก่ ชื่อหนังสือ ผู้แต่ง สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ ราคาจำหน่าย เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ รายการประเมิน เป็นส่วนสำคัญที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพ หนังสือเรียนซึ่งต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

๑. เนื้อหา พิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

- ๑) มีความสอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษา หรือไม่
- ๒) เนื้อหามีความถูกต้องตามหลักวิชา ทันสมัยเป็นที่ยอมรับในสาขาวิชา ไม่ควรมี ประเด็นโต้แย้งที่ทำให้ผู้เรียนสับสน
- ๓) เนื้อหาไม่ขัดต่อความมั่นคงความสงบเรียบร้อยของชาติและไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี
- ๔) เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น / ช่วงชั้น

๒. ภาษาที่ใช้

ภาษาที่ นำเสนอต้องถูกต้อง ชัดเจน สื่อความหมายอ่านเข้าใจง่าย ใช้ภาษาเหมาะสม กับวัยของผู้เรียน ใช้ศัพท์เฉพาะถูกต้อง

๓. กิจกรรมประกอบบทเรียน (ถ้ามี) พิจารณาในเรื่อง

- ๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน
  - ๒) ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบทเรียนและนำไปปฏิบัติได้
  - ๓) ใช้คำสั่งหรือคำอธิบายชัดเจน ง่ายต่อการปฏิบัติตาม
  - ๔) ใช้คำถามที่ท้าทาย และกระตุ้นความคิด
  - ๕) สอดแทรกกิจกรรมไว้อย่างเหมาะสม
๔. ภาพ ตาราง แผนภูมิ (ถ้ามี) พิจารณาในเรื่อง
- ๑) ถูกต้อง ชัดเจนและเป็นปัจจุบัน
  - ๒) มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา
  - ๓) มีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ
  - ๔) ช่วยให้ความเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนขึ้น

ส่วนที่ ๓ สรุปข้อคิดเห็นผลการประเมิน

เป็นส่วนที่ สรุปผลในเชิงคุณภาพของสื่อว่ามี คุณภาพอยู่ระดับใด ผ่านการประเมินหรือไม่ มีจุดเด่นหรือข้อบกพร่องอะไรบ้าง

๑.๒ การประเมินคุณภาพคู่มือครู สาระสำคัญของการประเมินมีดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนที่ใหญ่ข้อมูลเบื้องต้นของคู่มือครู ซึ่งได้แก่ ชื่อหนังสือ ผู้แต่ง สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์

ส่วนที่ ๒ รายการประเมินเป็นส่วนสำคัญที่ใช้พิจารณาคุณภาพของคู่มือครู
ซึ่งต้อง พิจารณาประเด็นต่อไปนี้

๑. จุดประสงค์ของบทเรียน

๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร

๒) สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน

๒. เนื้อหาที่ เพิ่มเติมหรือขยายความจากหนังสือเรียน

๑) เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือเรียน

๒) ถูกต้องตามหลักวิชา

๓) ไม่ขัดต่อความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยของชาติ และศีลธรรม

อันดี

๓. กิจกรรมการเรียนการสอน

๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน

๒) สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน

๓) มีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ

๔. วิธีการและเครื่องมือประเมินผล

๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน

๒) ถูกต้องตามหลักวิชา

๕. อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่ เสนอแนะ มีความเหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมที่ เสนอแนะหรือไม่

๖. แหล่งและหนังสือคนควาเพิ่มเติม มีความเหมาะสมหรือไม่

ส่วนที่ ๓ สรุปข้อคิดเห็นผลการประเมินเป็นส่วนที่ สรุปผลในเชิงคุณภาพของคู่มือครูว่า มีคุณภาพระดับใด ผ่านการประเมินหรือไม่ มีจุดเด่น หรือข้อบกพร่องอะไรบ้าง

๑.๒ การประเมินคุณภาพคู่มือครู สำคัญของการประเมินมีดังนี้ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นของคู่มือครู ซึ่งได้แก่ ชื่อ หนังสือ ผู้แต่ง สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์

ส่วนที่ ๒ รายการประเมินเป็นส่วนหนึ่งส่วนสำคัญที่ใช้พิจารณาคุณภาพของคู่มือ ครู ซึ่งต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

๑. จุดประสงค์ของบทเรียน

๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร

๒) สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน

๒. เนื้อหาที่ เพิ่มเติมหรือขยายความจากหนังสือเรียน

- ๑) เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือเรียน
- ๒) ถูกต้องตามหลักวิชา
- ๓) ไม่ขัดต่อความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยของชาติ และศีลธรรม

อันดี

๓. กิจกรรมการเรียนการสอน

- ๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน
- ๒) สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน
- ๓) มีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ

๔. วิธีการและเครื่องมือประเมินผล

- ๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน
- ๒) ถูกต้องตามหลักวิชา

๕. อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่ เสนอแนะ มีความเหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมที่ เสนอแนะหรือไม่

คล่องกับกิจกรรมที่ เสนอแนะหรือไม่

๖. แหล่งและหนังสือคนควาเพิ่มเติม มีความเหมาะสมหรือไม่

ส่วนที่ ๓ สรุปข้อคิดเห็นผลการประเมินเป็นส่วนที่ สรุปผลในเชิงคุณภาพของคู่มือครูว่า มีคุณภาพระดับใด ผ่านการประเมินหรือไม่ มีจุดเด่น หรือข้อบกพร่องอะไรบ้าง อนึ่ง การประเมินคุณภาพสื่อสิ่งพิมพ์นี้อาจนำองค์ประกอบภายนอกมารวมในการ ประเมินคุณภาพ ด้วยได้ ซึ่งได้แก่ ปกหนังสือระบุรายวิชาชัดเจนหรือไม่ การออกแบบปกดึงดูดความ สนใจขนาดตัวอักษรเหมาะสม มีกับคูเรียน สารบัญไทรายละเอียดชัดเจนหรือไม่ เป็นต้น

๒. การประเมินคุณภาพสื่อเทคโนโลยีหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ๒.๑ การประเมินคุณภาพสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

๒.๑.๑ ประเภทของสื่อ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted instruction หรือ CAI) สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเป็นสื่อการเรียนการสอนชนิดหนึ่งจุดประสงค์ในการผลิต สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อช่วยสอนแทนครู หรือสอนเสริมจากการสอนในชั้นเรียนปกติ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีวัตถุประสงค์ในการสร้างต่างกัน การ ออกแบบจึงแตกต่างกันตามประเภทของสื่อ เช่น

๑) แบบสอนเนื้อหา (Tutorial) สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนประเภทนี้ จะเน้นสาระสำคัญของเนื้อหา ความรู้เป็นหลักการถามตอบระหว่างบทเรียน จะคล้ายการเรียนการสอนในห้องเรียน ต้องอาศัยการจำลองบทบาทของครูผู้สอนมาไว้หน้าจอ ซึ่งสร้างและออกแบบให้ดูยาก เพราะไม่สามารถสร้างโปรแกรมที่ เตรียมรับมือกับนักเรียนได้ทุกคำถาม โปรแกรมประเภทนี้ จะอธิบาย เนื้อหาที่ต้องการสอน แล้วตั้งคำถามใหญ่ผู้เรียนตอบ พรอมท้ทั้งต้องวิเคราะห์หต่อเมื่อผู้เรียนตอบ

ถูกให้เรียง เนื้อหาใหม่ ภาตออบผิดตองกลับไปเรียนซ้ำ เป็นต้น สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนประเภทนี้บางโปรแกรม อาจมี Hypertext เพื่ออธิบายเนื้อหาเพิ่มเติม

๒) แบบฝึกทักษะหรือฝึกปฏิบัติ (Drill and Practice) สื่อคอมพิวเตอร์ช่วย สอน ประเภทนี้ จะเน้นการฝึกทักษะ โดยเชื่อว่า การฝึกดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีต่าง ๆ ที่ เรียนมาแล้วใช้ในการทำแบบฝึกหัด หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ จากบทเรียนที่ พบมากจะเป็นบทเรียนวิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาต่างประเทศ

๓) แบบสร้างสถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน อีก รูปแบบหนึ่ง ที่ ช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนในบางเนื้อหาที่เข้าใจยากเป็นนามธรรม ให้ เข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น การอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างอะตอม การทำงานของเครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ หรืออาจเป็นการจำลองสถานการณ์ที่ เกิดขึ้นจริง เช่น จำลองสถานการณ์เลือกตั้งการทดลองทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ กล่าวมาแล้ว ยังมีสื่อคอมพิวเตอร์ช่วย สอนประเภทเกม การศึกษา (Instructional Games) สื่อประเภทนี้จะได้รับการออกแบบให้ใช้งาน มี ความสนุกสนาน พลมากในห้องตลาด แบบสาธิต (Demonstration) เป็นสื่อที่มุ่งเน้นเสนอ กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งมุ่ง ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นลำดับขั้นตอนแบบทดสอบความรู้ (Testing) แบบแก้ปัญหา (Problem Solving)

๒.๑.๒ หลักการของการผลิตสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน การออกแบบบทเรียน คอมพิวเตอร์ช่วยสอนนั้นควรประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ต่อไปนี้ แต่จะมีส่วนใดบางนั้นขึ้นอยู่กับ ประเภทของสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

๒.๑.๓ เทคนิคการออกแบบสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

๑) การออกแบบการเรียนการสอน (Instructional Design) ซึ่งต้องอาศัย หลักการ เรียนการสอนทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ มาใช้ในการออกแบบ

๒) การออกแบบหน้าจอ (Screen Design) ซึ่งต้องพิจารณาองค์ประกอบ ต่าง ๆ ที่ ปรากฏบนหน้าจอ ได้แก่

๒.๑) องค์ประกอบด้านข้อความ พิจารณาที่ ขนาดตัวอักษร ความ หนาแน่น สี ตำแหน่ง ความสัมพันธ์ ความเหมาะสมกับผู้เรียน วิธีการนำเสนอ

๒.๒) องค์ประกอบด้านภาพและกราฟิก พิจารณาคุณภาพและการ ควบคุมตำแหน่ง การนำเสนอ ความเหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน

๒.๓) องค์ประกอบด้านเสียง พิจารณาคุณภาพและความเหมาะสม ของเสียง ประกอบเสียงบรรยาย เสียงดนตรี

๒.๔) องค์ประกอบด้านการควบคุมหน้าจอ พิจารณาการออกแบบ ปุ่มควบคุม หน้าจอและกำหนดเส้นทางเดินของบทเรียน

๒.๑.๔ เกณฑ์การตรวจประเมินสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน กรมวิชาการได้จัดทำเกณฑ์การตรวจประเมินคุณภาพสื่อมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา ประเภทคอมพิวเตอร์ช่วยสอนขึ้นโดยเชิง ผู้ทรงคุณวุฒิมาร่วมเป็นกรรมการจัดทำเกณฑ์และกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเห็นชอบในเกณฑ์ ดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว ซึ่งกรมวิชาการได้ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพสื่อของสำนักพิมพ์เอกชน ที่ ส่งเข้ารับการตรวจประเมินเพื่อขอเครื่องหมายรับรองคุณภาพ สารสำคัญของเกณฑ์การตรวจ ประเมินคุณภาพ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมี ๓ ส่วนดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐาน เป็นส่วนที่ใหญ่ผู้ประเมินกรอกรายละเอียดข้อมูลเบื้องต้น และภาพรวมของสื่อใช้ สื่อวิชา ใช้สอนประกอบวิชาอะไร ระดับใด ลักษณะของสื่อที่ใช้เก็บบทเรียน เก็บใน CD-ROM หรือ Diskette เนื้อหาสาระของสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ผลิตขึ้นตามหลักสูตรหรือ อิงหลักสูตร เอกสารประกอบมีอะไรบ้าง เช่น คู่มือการใช้โปรแกรม คู่มือประกอบการเรียน การสอน อุปกรณ์การนำเสนอบทเรียนมีอะไรบ้าง เช่น ไมโครโฟน หูฟัง ระบบคอมพิวเตอร์ที่จำเป็น ต้องใช้กับ คอมพิวเตอร์รุ่นใด มี RAM ขนาดเท่าใด ข้อหาโดยย่อของบทเรียน ลักษณะเด่นของบทเรียน องค์ ประกอบทั่วไปโดยพิจารณาความยาก-ง่ายในการติดตั้ง โปรแกรม ความ เหมาะสมกับฮาร์ดแวร์ในปัจจุบัน ฯลฯ

ส่วนที่ ๒ รายการประเมินคุณภาพ เป็นส่วนสำคัญที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจ ประเมินสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนซึ่งต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

๑. ส่วนนำของบทเรียน เราความสนใจ ให้ข้อมูลพื้นฐานที่ จำเป็น เช่น วัตถุประสงค์ของบทเรียน เมนูหลัก ส่วนช่วยเหลือ เป็นต้น

๒. เนื้อหาของบทเรียน

๒.๑ โครงสร้างของเนื้อหาชัดเจนมีความกว้าง ความลึก เชื่อมโยง ความรู้เดิม กับ ความรู้ใหม่

๒.๒ มีความถูกต้องตามหลักวิชา

๒.๓ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะนำเสนอ

๒.๔ สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์ ต่อเนื่อง

๒.๕ ความยากง่ายเหมาะสมต่อผู้เรียน

๒.๖ ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติและคุณธรรม จริยธรรม

๓. การใช้ภาษา ใช้ภาษาถูกต้อง เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน สื่อความหมาย ได้ชัดเจน เหมาะสม กับผู้เรียน

๔. การออกแบบระบบการเรียนการสอน

๔.๑ ออกแบบด้วยระบบตรรกะที่ดี เนื้อหามีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง

๔.๒ ส่งการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

๔.๓ มีความยืดหยุ่น สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ควบคุมลำดับเนื้อหา ลำดับการเรียนรู้และแบบฝึกได้

๔.๔ ความยาวของการนำเสนอแต่ละหน่วย / ตอนเหมาะสม

๔.๕ กลยุทธ์ในการถ่ายทอดเนื้อหาน่าสนใจ

๔.๖ มีกลยุทธ์การประเมินผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม มีความหลากหลายและปริมาณเพียงพอที่สามารถตรวจสอบความเข้าใจบทเรียนด้วยตนเองได้

๕. ส่วนประกอบตามมัลติมีเดีย

๕.๑ ออกแบบหน้าจอเหมาะสม ง่ายต่อการใช้สัดส่วนเหมาะสม สวยงาม

๕.๒ ลักษณะของขนาด สี ตัวอักษร ชัดเจน สวยงาม อ่านง่าย เหมาะสมกับ ระดับผู้เรียน

๕.๓ ภาพกราฟิกเหมาะสม ชัดเจน สอดคล้องกับเนื้อหา และมีความสวยงาม มี ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ และสร้างภาพ

๕.๔ คุณภาพการใช้เสียงดนตรีประกอบบทเรียน เหมาะสม ชัดเจน น่าสนใจ ชวนคิด น่าติดตาม

๖. การออกแบบปฏิสัมพันธ์

๖.๑ ออกแบบปฏิสัมพันธ์ให้โปรแกรมใช้งาน สะดวก โต้ตอบกับผู้เรียนอย่าง สม่่าเสมอ การควบคุมเส้นทางการเดินบทเรียน (Navigation) ชัดเจน ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และ สามารถย้อนกลับไปยังจุดต่าง ๆ ได้ง่าย รูปแบบปฏิสัมพันธ์ เช่น การพิมพ์การใช้เมาส์เหมาะสม มี การควบคุมทิศทางความรวดเร็วของบทเรียน

๖.๒ การให้ผลป้อนกลับเสริมแรงหรือให้ความช่วยเหลือเหมาะสมตามความจำ เป็น

ส่วนที่ ๓ สรุปข้อคิดเห็นการตรวจประเมิน เป็นส่วนที่ สรุปผลการพิจารณาในเชิงคุณภาพของสื่อฯ วาจะผานการตรวจประเมินหรือไม่ นอกจากนี้ยังเป็นส่วนที่ ผู้ประเมินสามารถระบุข้อดี ข้อเสีย เพื่อเป็นข้อสังเกตสำหรับผู้ใช้และข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงและพัฒนาสื่อ

ตัวอย่างแบบประเมินผลการเรียนสำเร็จรูปสำหรับผู้มีประสบการณ์

ตัวอย่าง
แบบประเมินผลการเรียนสำเร็จรูปสำหรับผู้มีประสบการณ์
กลุ่ม.....ชั้น.....
เรื่อง.....

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างตรงกับความคิดเห็นของท่าน ซึ่งมี ๕ ระดับคือ

เหมาะสมมากที่สุด	ให้	๕	คะแนน
เหมาะสมมาก	ให้	๔	คะแนน
เหมาะสมปานกลาง	ให้	๓	คะแนน
เหมาะสมน้อย	ให้	๒	คะแนน
เหมาะสมน้อยที่สุด	ให้	๑	คะแนน

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	๕	๔	๓	๒	๑
๑. ขนาดรูปเล่ม					
๒. รูปแบบ					
๓. เนื้อหา					
๔. จุดประสงค์การเรียนรู้					
๕. ภาษาที่ใช้					
๖. ความสอดคล้องกับหลักสูตร					
๗. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน					
๘. คุณภาพของบทเรียนสำเร็จรูป					

ภาพที่ ๒ ตัวอย่างแบบประเมินผลการเรียนสำเร็จรูปสำหรับผู้มีประสบการณ์

ตอนที่ ๓ แนวคิดและทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นที่รู้จักในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และเอเชีย ในชื่อว่า การเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning : SL) เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน (Flecky, ๒๐๑๑ : ๒)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน เช่น การไปศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การทำมาหากิน หัตถกรรม การศึกษาพยาบาลแบบพื้นบ้านจากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ใช้ การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ ๒๑ มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งโดยการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, ๒๕๕๗; กล้า ทองขาว, ๒๕๖๑ : ๓);

ฐานรากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีฐานรากมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) โดยมีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่หรือการเรียนรู้ที่ตนเอง กระบวนการเรียนรู้จึงมักเป็นลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ ๕ ประการ ดังนี้ (สุมาลี ชัยเจริญ, ๒๕๕๗ : ๓๗๕ - ๓๗๘)

๑. สถานการณ์ปัญหา (Problem Based) มาจากพื้นฐานของ Cognitive Constructivism ของเพียเจต์ ที่เชื่อว่า ถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา หรือที่เรียกว่า เกิดการเสียสมดุลทางปัญญา ผู้เรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญาหรือสกีมา (Schema) ให้เข้าสู่ภาวะสมดุล โดยการดูซึมหรือการปรับโครงสร้างทางปัญญาสามารถที่จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้ หรือเกิดการเรียนรู้ที่ตนเองภายใต้สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น สถานการณ์ปัญหาจะเป็นเสมือนประตูที่นำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหา

๒. แหล่งเรียนรู้ (Resource) เป็นที่รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสารสนเทศที่ผู้เรียนใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ เช่น ชุมชนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

๓. ฐานการช่วยเหลือ (Scaffolding) ซึ่งจะสนับสนุนผู้เรียนในการแก้ปัญหาหรือการเรียนรู้ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจการเรียนรู้ให้สำเร็จด้วยตัวเองได้ หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความพยายามในการเรียนรู้ โดยอาจเป็นคำแนะนำ แนวทาง ตลอดจนกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาหรือปฏิบัติภารกิจการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการคิด เป็นต้น

๔. การโค้ช (Coaching) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ โดยเปลี่ยนบทบาทของครูจากหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้หรือบอกความรู้มาเป็น “ผู้ชี้แนะ” ที่ต้องให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา หรือการให้รู้คิด และการสร้างปัญญา

๕. การร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaboration) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นเพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง การร่วมมือกันแก้ปัญหามุ่งสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรอง เป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งผู้เรียน ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ ได้สนทนา แสดงความคิดเห็นของตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการป้องกันและปรับมนมิตที่คลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่เรียนรู้

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังอยู่ภายใต้ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) โดย David Kolb กำหนดไว้ ๔ ขั้นตอน คือ (Bedri and Dowling, ๒๐๑๗ : ๔)

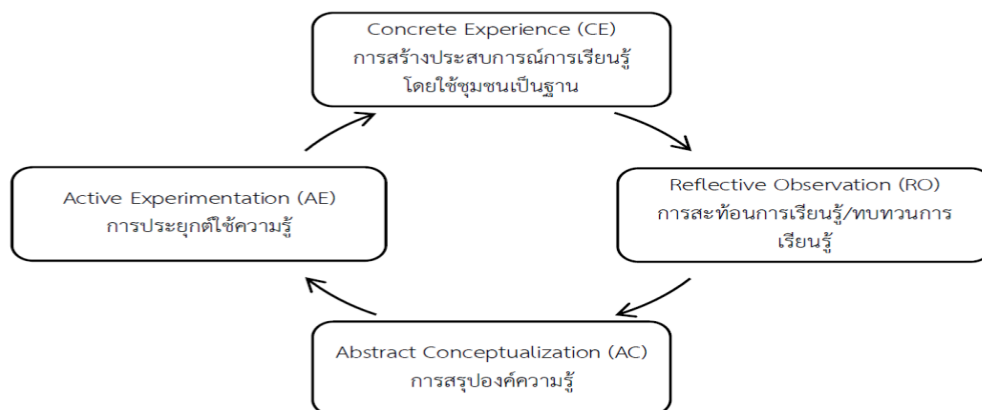
๑. การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience : CE) Kolb เชื่อว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้สัมผัส “ธรรมชาติที่แท้จริงขององค์ความรู้” เช่น การเรียนการสอนในห้องเรียน การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การอ่านหนังสือ การทดลอง การพูดคุยและการประชุม เป็นต้น

๒. การสะท้อนการเรียนรู้/ทบทวนการเรียนรู้ (Reflective Observation : RO) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะมีการสะท้อนคิด (Reflection) กระบวนการเรียนรู้จะต้องมีการจัดสรรเวลาให้ขั้นตอนนี้อย่างเหมาะสมเนื่องจากเป็นธรรมชาติของผู้เรียนที่จะต้องมีการสะท้อนคิดอยู่ตลอดเวลา เช่น การเขียนสรุปสิ่งที่เรียนรู้การบันทึกการเรียนรู้ การทำการบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน (Dialogue/Discussion)

๓. การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization : AC) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจัดวางองค์ความรู้ใหม่ผสมผสานกับองค์ความรู้เก่าด้วยตนเอง เช่น การเขียนแผนภาพมโนทัศน์ (Mind

Mapping) การสรุปการเรียนรู้ออกมาเป็นรูปแบบหรือกรอบความคิด การนำเสนอผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

๔. การประยุกต์ใช้ความรู้ (Active Experimentation : AE) ผู้เรียนจะลงมือปฏิบัติอีกครั้ง เพื่อพิสูจน์การเรียนรู้ของตนเองว่าเข้าใจได้ถูกต้องหรือไม่ เพื่อรวบรวมสิ่งที่เรียนรู้ที่ถูกต้องหรือสิ่งที่ควรปรับปรุงสำหรับดำเนินการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ ๑ ต่อไป ดังภาพ

ภาพที่ ๓ ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb

(ปรับปรุงจาก Bedri, Frein and Dowling, ๒๐๑๗ : ๔)

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีหลายรูปแบบ เป็นการผสมผสานทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติซึ่ง Melaville, Berg and Blank (๒๐๑๕ : ๓๖ - ๔๕) ได้สรุปกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ ๖ กลยุทธ์ ดังนี้

๑. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (Academically Based Community Service : ABCS) จะเชื่อมต่อการกิจด้านการศึกษาของสถานศึกษากับชุมชนที่ล้อมรอบ ทั้งสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนของรัฐจะถูกออกแบบมาเพื่อมุ่งเน้นในการฟื้นฟูชุมชน หลักการสำคัญของการให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ คือการร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย โดยการให้บริการแก่ชุมชนรูปแบบนี้เริ่มต้นจากความต้องการของชุมชน กระบวนการเรียนรู้การวิจัย และการดำเนินการต่าง ๆ ในวันที่มีการเรียนการสอนตามปกติและหลังเลิกเรียน

๒. การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic Education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความเป็นพลเมืองที่มีพลังและรับผิดชอบ สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความสำคัญต่อประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญคือ

๑) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในบทบาทของพลเมืองอย่างชัดเจน

- ๒) สะท้อนถึงเจตนาและความพยายามมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ของความเป็นพลเมือง
- ๓) ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนและการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ๔) เน้นแนวคิดที่จำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตย
- ๕) ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวความคิดประชาธิปไตยกับชีวิตของตนเอง

๓. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Education) เป็นการใช้ประโยชน์จากความรู้ที่ผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยใช้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเอง กลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวก ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการสืบเสาะ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

๔. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นบริบทในการเรียนรู้ การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อทำให้ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ การทำงานและการใช้ชีวิตที่ดี โดยชุมชนมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียน มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

๕. การเรียนรู้โดยการบริการ (Service Learning) เป็นการบูรณาการระหว่างการให้บริการชุมชนกับการศึกษาเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อประชาสังคมและชุมชน กิจกรรมการให้บริการที่ผู้เรียนกำหนดขึ้นต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยมีหลักการสำคัญคือ

- ๑) เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีเป้าหมายด้านความรู้ความสามารถ ทักษะที่ชัดเจน
- ๒) การบริการตอบสนองความต้องการของชุมชนที่แท้จริง มีช่วงเวลาการปฏิบัติอย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและชุมชน

๓) มีการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากโดยผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีส่วนร่วมในการวางแผนการให้บริการ และทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน

๔) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ และดำเนินการในตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย

๕) การสะท้อนคิดซึ่งเกิดขึ้นก่อน ระหว่าง และหลังการเรียนรู้ และ ๖) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน

๖. การเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-Based Learning) เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนใช้เวลาอยู่กับผู้ที่มีประสบการณ์ เพื่อขอคำปรึกษา หรือการให้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ และซึมซับแบบอย่างที่ดีจากผู้มีประสบการณ์

อย่างไรก็ตามการแบ่งกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นไม่อาจแบ่งกันอย่างชัดเจนตายตัวขึ้นอยู่กับบริบทและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือโครงการที่เฉพาะเจาะจง เช่น การนำผู้เรียนศึกษาแหล่งเรียนรู้ การบริการสังคม และการวิจัยชุมชน (Community-Based Research) บางครั้งอาจใช้สลับกันหรือร่วมกันกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นร่มใหญ่ของการบริการสังคมและการวิจัยชุมชน ดังนั้นการนำไปใช้จะต้องระบุกลยุทธ์และเป้าหมายการจัดการเรียนรู้อย่างชัดเจน อนึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังมีเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุนและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ผู้เรียนลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ฝึกการคิดและการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริงที่พบในชุมชน และมีการยืดหยุ่นเวลา ในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมนอกห้องเรียน (ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์, ๒๕๕๗ : ง) นอกจากนี้ ข้อค้นพบของ มณฑล จันทน์แจ่มใส (๒๕๕๘ : ๑๔๓) ยังพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานนั้นประกอบไปด้วย การสร้างเครือข่ายทางการศึกษา (Partnership) กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่าย (Procession) และการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและผู้เรียน (Public Participation)

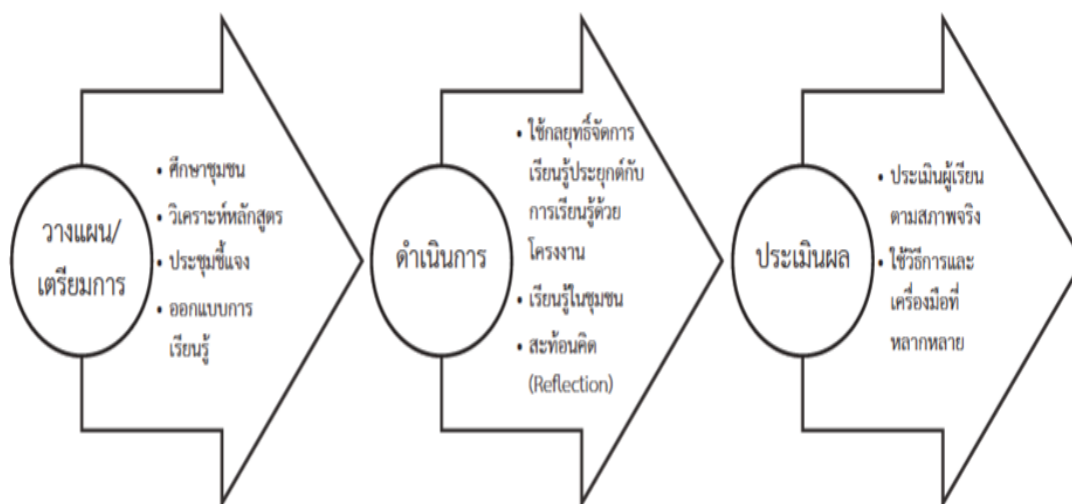
กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

มีงานวิจัยหลายเรื่องที่น่าเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้อย่าง
ใกล้เคียงกัน ดังตารางที่ ๑

ดิษยฤทธิ์ บัวจุม, อังคินันท์ อินทรกาแหง, พรรณีบุญ ประกอบ และ คนอื่น ๆ (๒๐๑๔ : ๖๕)	ศรীরวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (๒๕๕๗ : ๗๘)	ประยูร บุญใช้ และ ภูมิ พงศ์จอมหงส์พิพัฒน์ (๒๕๕๘ : ๔๔)	Bedri, Frein and Dowling (๒๐๑๗ : ๘๒)
๑) ศึกษาศักยภาพของชุมชน ๒) กระตุ้นบุคคลในชุมชน และบุคลากรในโรงเรียน ตระหนัก และมีพลังอำนาจ ในการจัดการศึกษาร่วมกัน ๓) ศึกษาความต้องการ พัฒนาด้านอาชีพในท้องถิ่น ของนักเรียน ๔) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น๕) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้น การปฏิบัติจริง ๖) จัดโครงการเสริมการ เรียนรู้ ๗) ประเมินผลการเรียนรู้ ตามสภาพจริง	๑) ชั้นเตรียมความ พร้อม ๒) ชั้นกลยุทธ์การ เรียนรู้ ๓) ชั้นสู่ผลสะท้อนคิด ๔) ชั้น ประเมิน ประสิทธิผล	๑) ศึกษาวิเคราะห์ หลักสูตร ๒) วิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่น ๓) กำหนดรูปแบบ วิธี การบูรณาการ ๔) ออกแบบหน่วยการ เรียนรู้แบบบูรณาการโดย ใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เป็นฐาน ๕) ออกแบบแผนการ จัดการเรียนรู้ ๖) ดำเนินการจัดการ เรียนรู้ ๗) ประเมินผลการเรียนรู้	๑) ชั้นเตรียมการและ วางแผน ๒) ขั้นตอนินการ ๓) ชั้นประเมินผล ๔) ชั้นสรุปผล

จากตารางสังเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้ ๓ ขั้นตอน คือขั้น
วางแผน/เตรียมการ ขั้นดำเนินการ และขั้นประเมินผล

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ภาพที่ ๔ กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

แนวทางการวัดและประเมินผล

แนวทางการวัดและประเมินผลจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน Ash and Clayton (๒๐๐๔ : ๑๓๗) ได้แบ่งวัตถุประสงค์การประเมินผลเป็น ๓ หมวดหมู่ ได้แก่ ด้านความรู้ สมรรถนะ/คุณลักษณะที่มุ่งเน้นการคิดเชิงวิพากษ์ และความเป็นพลเมือง ในขณะที่ Steinke and Fitch (๒๐๐๗ : ๑๑๕) แบ่งการประเมินโดยใช้ ผลการเรียนรู้ ๒ หมวดหมู่ คือ ผลลัพธ์ด้านความรู้ความเข้าใจ (เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ และการพัฒนาด้านสติปัญญา) และคุณลักษณะทักษะของผู้เรียน (เช่น การมีส่วนร่วม ความเป็นพลเมือง และการพัฒนาด้านจริยธรรม) ในขณะที่ Bednar and Simpson (๒๐๑๓ : ๑๙) กำหนดประเด็นในการวัดและประเมินผล ๔ เรื่องคือ ๑) ข้อมูลผู้เรียนโดยละเอียด ๒) มุมมองของผู้เรียนเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ๓) ทักษะการคิดของผู้เรียนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และ ๔) การสะท้อนความเห็นส่วนตัว โดย Bedri, Frein and Dowling (๒๐๑๗ : ๑๓-๑๖) ได้เสนอแนะเครื่องมือและวิธีการที่ใช้ ประกอบด้วย

๑. การประเมินการเขียน (Written assessment) การเขียนบันทึกสะท้อนคิด (Reflection Journal) เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนตรวจสอบประสบการณ์ของตนในด้านผลการเรียนรู้ตามหลักสูตร ทักษะส่วนบุคคล และการมีส่วนร่วมกับชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

๒. การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral assessment) เป็นการประเมินเพื่อสังเกตผู้เรียนในการนำเสนอความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ได้เรียนรู้ รวมถึงการประเมินความเข้าใจและทักษะการนำเสนอของ

ผู้เรียนในระหว่างการนำเสนอ ผู้สอนสามารถให้ข้อเสนอแนะในทันทีเมื่อพบว่าผู้เรียนมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนพร้อมทั้งเติมเต็มความรู้ให้กับผู้เรียนด้วย

๓. การใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Research scales) สำหรับประเมินทักษะต่าง ๆ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา เป็นต้นแนวทางการประเมินดังกล่าวข้างต้น เป็นการประเมินตามสภาพจริง โดยครู ชุมชน และนักเรียนประเมินร่วมกัน ใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย ซึ่งจะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุม

ตอนที่ ๔ ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

แนวคิด Constructivism เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของความรู้ของมนุษย์มีความหมายทั้งในเชิงจิตวิทยาและเชิงสังคมวิทยาทฤษฎีด้านจิตวิทยาเริ่มต้นจาก Jean Piaget ซึ่งเสนอว่าการเรียนรู้ของเด็กเป็นกระบวนการส่วนบุคคลมีความเป็นอัตนัย Vygotsky ได้ขยายขอบเขตการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลว่าเกิดจากการสื่อสารทางภาษากับบุคคลอื่นสำหรับด้านสังคมวิทยา Emile Durkheim และคณะเชื่อว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมมีผลต่อการเสริมสร้างความรู้ใหม่

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนว Constructivism จัดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มปัญญานิยม (cognitive psychology) มีรากฐานมาจากผลงานของ Ausubel และ Piaget

ประเด็นสำคัญประการแรกของทฤษฎีการเรียนรู้ตาม Constructivism คือ ผู้เรียนเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมโดยใช้กระบวนการทางปัญญา (cognitive apparatus) ของตน

ประเด็นสำคัญประการที่สองของทฤษฎี คือ การเรียนรู้ตามแนว Constructivism คือ โครงสร้างทางปัญญา เป็นผลของความพยายามทางความคิด ผู้เรียนสร้างเสริมความรู้ผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาด้วยตนเองผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนได้ แต่ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้โดยจัดสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น

ลักษณะการพัฒนารูปแบบการสอน

๑. การสอนตามแนว Constructivism เน้นความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและความสำคัญของความรู้เดิม

๒. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงความรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองได้ ผู้เรียนจะเป็นผู้ออกไปสังเกตสิ่งที่ตนอยากร่วมกันอภิปรายสรุปผลการค้นพบ แล้วนำไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารวิชาการหรือแหล่งความรู้ที่หาได้เพื่อตรวจความรู้ที่ได้มาและเพิ่มเติมเป็นองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ต่อไป

๓. การเรียนรู้ต้องให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง ค้นหาความรู้ด้วยตนเองจนค้นพบความรู้และรู้จักสิ่งที่ค้นพบ เรียนรู้วิเคราะห์ต่อจนรู้จริงว่าลึกๆ แล้วสิ่งนั้นคืออะไรมีความสำคัญมากน้อยเพียงไรและศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้งลงไปจนถึงรู้แจ้ง

บทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ผู้สอน

๑. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสังเกต สำรวจเพื่อให้เห็นปัญหา
๒. มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนเช่นแนะนำถามให้คิดหรือสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง
๓. ช่วยให้ผู้เรียนคิดค้นต่อๆ ไปให้ทำงานเป็นกลุ่ม
๔. ประเมินความคิดรวบยอดของผู้เรียนตรวจสอบความคิดและทักษะการคิดต่างๆ การปฏิบัติการแก้ปัญหาและพัฒนาให้เคารพความคิดและเหตุผลของผู้อื่น

บทบาทของผู้เรียน

ในการเรียนตามทฤษฎี Constructionism ผู้เรียนจะมีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติและสร้างความรู้ไปพร้อมๆ กันด้วยตัวของเขาเอง (ทำไปและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน) บทบาทที่คาดหวังจากผู้เรียนคือ

๑. มีความยินดีร่วมกิจกรรมทุกครั้งด้วยความสมัครใจ
๒. เรียนรู้ได้เองรู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ด้วยตนเอง
๓. ตัดสินปัญหาต่างๆ อย่างมีเหตุผล
๔. มีความรู้สึกและความคิดเป็นของตนเอง
๕. วิเคราะห์พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นได้
๖. ให้ความช่วยเหลือกันและกันรู้จักรับผิดชอบงานที่ตนเองทำอยู่และที่ได้รับมอบหมาย ๗. นำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้นั้น

การประยุกต์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๑. การใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการให้ผู้เรียนสร้างสาระการเรียนรู้และผลงานต่างๆ ด้วยตนเอง
๒. การสร้างสภาพแวดล้อมที่มีบรรยากาศที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจ
๓. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่สนใจซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการคิดการทําและการเรียนรู้ต่อไป
๔. จัดสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้เช่น ้วยความถนัดความสามารถ และประสบการณ์
๕. สร้างบรรยากาศที่มีความเป็นมิตร
๖. ครูต้องทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน
๗. การประเมินผลการเรียนรู้ต้องประเมินทั้งผลงานและกระบวนการ

๘. ใช้วิธีการที่หลากหลายในการประเมินเช่นการประเมินตนเองการประเมินโดยครูและเพื่อน การสังเกต การประเมินโดยแฟ้มสะสมงาน

ทฤษฎีพหุปัญญา(Theory of Multiple Intelligences)

การจะบอกว่าเด็กคนหนึ่งฉลาดหรือมีความสามารถมากน้อยเพียงใดถ้าเราดู าระดับสติปัญญาหรือไอคิวที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมาเป็นมาตรวัดก็อาจได้ผลเพียงเสี้ยวเดียวเพราะว่าวัดได้เพียงเรื่องของภาษาตรรกศาสตร์คณิตศาสตร์และมิติสัมพันธ์เพียงบางส่วนเท่านั้นยังมีความสามารถอีกหลายด้านที่แบบทดสอบในปัจจุบันไม่สามารถวัดได้ครอบคลุมถึงเช่นเรื่องของความสามารถทางดนตรีความสามารถทางกีฬาและความสามารถทางศิลปะ เป็นต้น

ศาสตราจารย์โฮวาร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) นักจิตวิทยา มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด เป็นผู้หนึ่งที่พยายามอธิบายให้เห็นถึงความสามารถที่หลากหลาย โดยคิดเป็น “ทฤษฎีพหุปัญญา” (Theory of Multiple Intelligences) เสนอแนวคิดที่ว่าสติปัญญาของมนุษย์มีหลายด้านที่มีความสำคัญเท่าเทียมกันขึ้นอยู่กับว่าใครจะโดดเด่นในด้านไหนบ้างแล้วแต่ด้านผสมผสานกันแสดงออกมาเป็นความสามารถในเรื่องใดเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคนไป

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ การ์ดเนอร์ ได้เสนอว่าปัญญาของมนุษย์มีอยู่อย่างน้อย๗ด้านคือด้านภาษาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ด้านมิติสัมพันธ์ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหวด้านดนตรีด้านมนุษยสัมพันธ์และด้านการเข้าใจตนเองต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เพิ่มเติมเข้ามาอีก๑ด้านคือด้านธรรมชาติวิทยาเพื่อให้สามารถอธิบายได้ครอบคลุมมากขึ้นจึงสรุปได้ว่าพหุปัญญาตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ในปัจจุบันมีปัญญาอยู่อย่างน้อย ๘ ด้านดังนี้

๑. ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence) คือความสามารถในการใช้ภาษารูปแบบต่างๆตั้งแต่ภาษาพื้นเมืองจนถึงภาษาอื่นๆด้วยสามารถรับรู้เข้าใจภาษาและสามารถสื่อภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ตามที่ต้องการผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่นก็มักเป็นกวี นักเขียน นักพูด นักหนังสือพิมพ์ ครู หนายความ หรือนักการเมือง

๒. ปัญญาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence) คือ ความสามารถในการคิดแบบมีเหตุและผล การคิดเชิงนามธรรม การคิดคาดการณ์ และการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่นก็มักเป็นนักบัญชีนักสถิตินักคณิตศาสตร์นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์นักเขียนโปรแกรม หรือวิศวกร

๓. ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual-Spatial Intelligence) คือความสามารถในการรับรู้ทางสายตาได้ดีสามารถมองเห็นพื้นที่รูปทรงระยะทางและตำแหน่งอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกันแล้วถ่ายทอดแสดงออกอย่างกลมกลืนมีความไวต่อการรับรู้ในเรื่องทิศทางสำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น

เด่นจะมีทั้งสายวิทย์และสายศิลป์สายวิทย์ก็มักเป็นนักประดิษฐ์วิศวกรส่วนสายศิลป์ก็มักเป็นศิลปินในแขนงต่างๆเช่นจิตรกรวาดรูประบายสีเขียนการ์ตูนนักปั้นนักร้องแบบช่างภาพหรือสถาปนิก เป็นต้น

๔. ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily Kinesthetic Intelligence) คือความสามารถในการควบคุมและแสดงออกซึ่งความคิดความรู้สึกโดยใช้อวัยวะส่วนต่างๆของร่างกายรวมถึงความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ความคล่องแคล่วความแข็งแรงความรวดเร็วความยืดหยุ่นความประณีตและความไวทางประสาทสัมผัสสำหรับผู้ที่ปัญญาด้านนี้โดดเด่นมักจะเป็นนักกีฬาหรือไม่ก็ศิลปินในแขนงนักแสดงนักฟ้อนนักเต้นนักบัลเล่ต์หรือนักแสดงกายกรรม

๕. ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence) คือความสามารถในการซึมซับและเข้าถึงสุนทรียะทางดนตรีทั้งการได้ยินการรับรู้การจดจำและการแต่งเพลงสามารถจดจำจังหวะท่วงทำนองและโครงสร้างทางดนตรีได้ดีและถ่ายทอดออกมาโดยการฮัมเพลงเคาะจังหวะเล่นดนตรีและร้องเพลงสำหรับผู้ที่ปัญญาด้านนี้โดดเด่นมักจะเป็นนักดนตรีนักประพันธ์เพลง หรือนักร้อง

๖. ปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) คือความสามารถในการเข้าใจผู้อื่นทั้งด้านความรู้สึกนึกคิดอารมณ์และเจตนาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในมีความไวในการสังเกตสีหน้าท่าทางน้ำเสียงสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสมสร้างมิตรภาพได้ง่ายเจรจาต่อรองลดความขัดแย้งสามารถจูงใจผู้อื่นได้ดีเป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคนแต่สำหรับผู้ที่ปัญญาด้านนี้โดดเด่นมักจะเป็นครูบาอาจารย์ผู้ให้คำปรึกษานักการทูตเซลแมนพนักงานขายตรงพนักงานต้อนรับประชาสัมพันธ์นักการเมืองหรือนักธุรกิจ

๗. ปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) คือความสามารถในการรู้จักตระหนักรู้ในตนเองสามารถเท่าทันตนเอง ควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะและสถานการณ์รู้ว่าเมื่อไหร่ควรเผชิญหน้าเมื่อไหร่ควรหลีกเลี่ยงเมื่อไหร่ต้องขอความช่วยเหลือมองภาพตนเองตามความเป็นจริงรู้ถึงจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องของตนเองในขณะเดียวกันก็รู้ว่าตนมีจุดแข็งหรือความสามารถในเรื่องใด

มีความรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกความคิดความคาดหวังความปรารถนาและตัวตนของตนเองอย่างแท้จริงเป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคนเช่นกันเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุขสำหรับผู้ที่ปัญญาด้านนี้โดดเด่นมักจะเป็นนักคิดนักปรัชญาหรือนักวิจัย

๘. ปัญญาด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence) คือความสามารถในการรู้จักและเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้งเข้าใจกฎเกณฑ์ปรากฏการณ์และการรังสรรค์ต่างๆของธรรมชาติมีความไวในการสังเกตเพื่อคาดการณ์ความเป็นไปของธรรมชาติมีความสามารถในการจัดจำแนกแยกแยะประเภทของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์สำหรับผู้ที่ปัญญาด้านนี้โดดเด่นมักจะเป็นนักธรณีวิทยานักวิทยาศาสตร์นักวิจัยหรือนักสำรวจธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุดโดยเน้นความสำคัญใน ๓ เรื่องหลัก ดังนี้

๑. แต่ละคนควรได้รับการส่งเสริมให้ใช้ปัญญาด้านที่ถนัดเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้
๒. ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ควรมีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับปัญญาที่มีอยู่หลายด้าน
๓. ในการประเมินการเรียนรู้ ควรวัดจากเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถครอบคลุมปัญญาในแต่ละด้าน

ทฤษฎีปัญหาของการ์ตเนอร์ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทางปัญญาของมนุษย์ซึ่งมีหลายด้านหลายมุมแต่ละด้านก็มีความอิสระในการพัฒนาตัวของตัวเองให้เจริญงอกงามในขณะเดียวกันก็มีการบูรณาการเข้าด้วยกันเติมเต็มซึ่งกันและกันแสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญาของมนุษย์แต่ละคน

คนหนึ่งอาจเก่งเพียงด้านเดียวหรือเก่งหลายด้านหรืออาจไม่เก่งเลยสักด้านแต่ที่ชัดเจนคือแต่ละคนมักมีปัญหาด้านใดด้านหนึ่งโดดเด่นกว่าเสมอไม่มีใครที่มีปัญญาทุกด้านเท่ากันหมดหรือไม่มีเลยสักด้านเดียว

นับเป็นทฤษฎีที่ช่วยจุดประกายความหวังเปิดกระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษาด้านสติปัญญาของมนุษย์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในกลุ่มเด็กปกติเด็กที่มีความบกพร่องและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ (อ้างอิงถึงทีศนาชมมณี. ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.)

ตอนที่ ๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญทัน ภูบาล (๒๕๔๙) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ที่เกิดจากการใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบจิตสาธารณะกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านศรีแก้ว เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามวัดจิตสาธารณะ แบบสังเกตพฤติกรรมจิตสาธารณะ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ที่ใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมก่อนการใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ และหลังการใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา ๔ สัปดาห์และพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ที่ใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบมีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ย โดยแยกตามรายองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ๓ องค์ประกอบ ก่อนการใช้วิถีทัศน ระหว่างการใช้วิถีทัศน และหลังการใช้วิถีทัศน ในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยทั้ง ๓ องค์ประกอบมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา ๔ สัปดาห์

สุรศักดิ์ ปะตังถาด(๒๕๔๓ อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ , ๒๕๕๓) ศึกษางานวิจัยมีข้อค้นพบจากการวิจัยของ ได้ทำการวิจัยพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามรูปแบบการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๕ ที่ตั้งไว้ **และจตุพิตร บรรณสาร**

(๒๕๔๕ อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ , ๒๕๕๓) ได้วิจัยพัฒนารูปแบบการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ ได้รับการสอนตามรูปแบบการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๕ ที่กำหนดไว้

สมหมาย สว่างพัฒนารักษ์ (๒๕๔๖ อ้างถึงใน อติสรณ์ เรืองจ้อย, ๒๕๕๐) ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ มีการศึกษาสำรวจรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาด้านคติ ความคิด ความเชื่อมาใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการประกอบอาชีพท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการกำหนดสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค การจัดทำคำอธิบายรายวิชา การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ การจัดทำแผนการ เรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ส่วนปัญหาการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า บุคลากรในโรงเรียนไม่มีเวลาที่จะ ดำเนินการ ขาดการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่นไม่มีเวลามาร่วมประชุม ทำการสอนหรือถ่ายทอดความรู้ และบุคลากรในโรงเรียน ขาดความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นมาใช้

ศศิธร ทศเกษร (๒๕๔๗) วิจัยเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนของครูแกนนำ ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี : การวิเคราะห์ตามแบบจำลองแอชชัวร์ ผลการวิจัยพบว่า เมื่อวิเคราะห์การสอนโดยใช้แบบจำลองแอชชัวร์ ๖ ด้าน คือ ด้านการวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียนปฏิบัติมาก คือ ความสนใจของผู้เรียน ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้มีการปฏิบัติในระดับมากทุกเรื่อง มากอันดับแรก คือ การแจ้งให้ผู้เรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ ก่อนทำการสอน ด้านการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปปฏิบัติมากในเรื่องประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักสูตร และเนื้อหาที่สอน ด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน การสอน มีการปฏิบัติในระดับมากทุกเรื่อง และมากอันดับแรก คือ เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกลุ่มพบว่า กลุ่มที่ ๑ ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ และองค์

ความรู้ถ่ายทอดสืบต่อมา นำมาใช้มากกว่ากลุ่มอื่นโดยนำมาใช้ในระดับปานกลาง คือ ความเชื่อแบบพุทธ ด้านการตอบสนองของผู้เรียน มีการปฏิบัติมากอันดับแรก คือ การให้ผู้เรียน แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ด้านการประเมินผลมีการการปฏิบัติมากอันดับแรก คือ การวัดและการประเมินผล สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียนปัญหาและอุปสรรคระดับปานกลาง อันดับแรก คือ ในเรื่องผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมแตกต่างกัน

สรุป ผลภาค (๒๕๔๗) วิจัยเรื่อง สภาพ ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ช่วงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียนนำร่อง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ครูวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้พบว่า ส่วนใหญ่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน รองลงมา คือ นำนักเรียนไปเรียนรู้จาก แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และครูวิทยาศาสตร์มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนรู้ครบทั้ง ๗ สาระ โดยในแต่ละสาระพบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้มากที่สุด ดังนี้ สาระที่ ๑ คือ เทคนิคการปลูก ข้าว ฝ้าย พืชสมุนไพร สาระที่ ๒ คือ พืชสมุนไพร สาระที่ ๓ คือ สารปรุงแต่งอาหาร สาระที่ ๔ คือ มองตำข้าว สาระที่ ๕ คือ การเปลี่ยนแปลงพลังงานแสงเป็นพลังงานไฟฟ้า สาระที่ ๖ คือ ลักษณะของดินภาคเหนือที่มีผลต่อชนิดของพืช และสาระที่ ๗ คือ ระยะเวลาในการเห็นกลุ่มดาวกับ เทศกาลต่าง ๆ นอกจากนี้ครูวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียนรู้ที่ คาดหวัง ส่วนหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ทุกคนให้การสนับสนุนโดยร่วมวางแผนจัด ประชุม ให้คำปรึกษาและจัดหางบประมาณแก่ครูวิทยาศาสตร์ และผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนมี ส่วนร่วมโดยเป็นวิทยากร คัดเลือกแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและจัดหางบประมาณสนับสนุน ด้านปัญหาของครูวิทยาศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ คือ ขาดความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดทักษะในการผลิตสื่อจากวัสดุท้องถิ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และขาดทักษะในการประเมินชิ้นงาน และแบบทดสอบสำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พบปัญหาในการสนับสนุนการ จัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ครูวิทยาศาสตร์ขาดความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวทางที่จะแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การให้จัดประชุม อบรม ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ครูหาความรู้เพิ่มเติมเอกสาร หน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นด้วย ตนเอง รวมทั้งให้ครูวางแผนการประเมินผลควบคู่กับการวางแผนการจัดการเรียนรู้

ชาติินี ศิริพงศ์ไทย (๒๕๔๘) วิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ เทคโนโลยีพื้นบ้านในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ ๓ ของครู มัธยมศึกษาในเขต

ภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านที่ครุวิทยาศาสตร์นำมาใช้ในการเรียนการสอนมากที่สุด ๓ อันดับแรกใน ๑๐ ด้าน คือ ๑) ด้าน การแพทย์แผนไทย เรื่องยาสมุนไพรเพื่อการรักษาโรค (ร้อยละ ๖๐.๕๘) ๒) ด้านการทำกิจกรรม เรื่อง การปลูกพืชสมุนไพร (ร้อยละ ๖๐.๑๐) และ ๓) ด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตรกรรม เรื่อง การทำปุ๋ยอินทรีย์ (ร้อยละ ๖๐.๑๐) ทั้งนี้ด้านการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมมีการนำมาใช้น้อยที่สุด ส่วนวัตถุประสงค์ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านในการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ เพื่อ ๑) ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านที่เกี่ยวกับเนื้อหาวิทยาศาสตร์ ๒) ให้นักเรียนเกิดความรู้สึก ภาคภูมิใจในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ และ ๓) ให้นักเรียนนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และในส่วนของลักษณะการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครุวิทยาศาสตร์ที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านมาใช้ คือ ๑) ยกตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านประกอบการบรรยาย ๒) ให้นักเรียนทดลองตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านโดยตรง และ ๓) ใช้ผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน จากการวิจัยที่เสนอมาชำงต้นมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ในด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่พบว่าผู้บริการได้ให้ความสำคัญ และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหาร และกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ครูผู้สอนในแต่ละสาระการ เรียนรู้ต่างประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้าง หลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน รวมถึงปราชญ์ชาวบ้านไม่มีความรู้เกี่ยวกับการ ถ่ายทอดความรู้ ในส่วนของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน พบว่ามีการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศิลปะศึกษา วิทยาศาสตร์ มากกว่ากลุ่มสาระวิชาอื่น ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนต้อง เลือกที่สอดคล้องเหมาะสมกับแต่ละวิชา ส่วนใหญ่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการสอน ตลอดจนการวัด และประเมินผล ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือ การขาดงบประมาณ และบุคลากรไม่มีความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน